

DEPARTEMENTENE

Handlingsplan

I tjeneste for Norge

Regjeringens handlingsplan for ivaretagelse
av personell før, under og etter utenlandstjeneste

INNHOOLD

FORORD	4
INNLEDNING	6
Bakgrunn	7
Hovedmålsettinger	7
Hva handlingsplanen omhandler	8
FORSVARETS VETERANER	10
UTENRIKSTJENESTEN	42
JUSTISSEKTOREN	48
SAMARBEID OG OPPFØLGING	54
Samarbeid under operasjoner	55
Arbeids- og velferdsforvaltningens rolle	58
Statens pensjonskasses rolle	60
Helsetjenestens rolle	62
Bufetats rolle	64
Pilotprosjektet	65
Kompetanseheving	67
OVERSIKT OVER TILTAKENE	70
IMPLEMENTERING OG OPPFØLGING	82

FORORD

På vegne av Regjeringen vil vi takke både de som har vært og de som skal ut i tjeneste for Norge

Norge skal ta et ansvar utover oss selv. Vi fører en aktiv politikk internasjonalt for fremme av fred, konfliktløsning, humanitært arbeid og en mer rettferdig verden. Dette kommer også til uttrykk gjennom norske kvinners og menns innsats til internasjonale oppdrag i mange ulike land og konfliktområder. Norsk personells bidrag er avgjørende for å ivareta våre utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser og forpliktelser.

Nordmenn har ofte gjort tjeneste i krevende og farlige situasjoner. De skal ha anerkjennelse for den jobben de har utført. På vegne av Regjeringen vil vi derfor takke både de som har vært og de som skal ut i tjeneste for Norge.

De aller fleste kommer tilbake med verdifull kunnskap om land, konflikter, situasjoner og kulturer, og de bærer unike personlige erfaringer fra tjenestegjøringen. Nordmenn som har tjenestegjort i utlandet representerer derfor en viktig ressurs for det norske samfunnet og arbeidslivet.

For noen kan tjenesten gi både fysiske og psykiske skader. I sin ytterste konsekvens kan tjenesten føre til tap av liv. Vi har et tydelig og klart ansvar for å ivareta skadet personell, uavhengig av hva slags skade og når den kommer til uttrykk. Dette ansvaret involverer flere sektorer og aktører. Arbeidet med å redusere risikoen for skader skal videreføres, og de skadde og deres pårørende skal få den oppfølgingen de trenger. Regjeringen vil nå forsterke denne innsatsen.

Handlingsplanen «I tjeneste for Norge» skal gi høy anerkjennelse og god ivaretagelse både før, under og etter tjeneste. Vi skal være tydelige i å anerkjenne innsatsen til norske kvinner og menn, uavhengig av en eventuell offentlig debatt om selve oppdraget. Denne planen er en oppfølging av Stortingsmelding nr. 34 (2008–2009) «Fra vernepliktig til veteran».

Handlingsplanen inneholder tiltak som skal iverksettes i tidsrommet 2011–2013. Mange av dem vil vare langt utover denne perioden og vil derfor legge grunnlaget for god kontinuitet i det videre arbeidet.

Grete Faremo

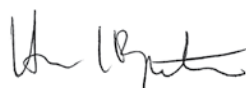
Jonas Gahr Støre

Knut Storberget

Anne-Grete Strøm-Erichsen

Hanne Inger Bjurstrøm

Audun Lysbakken

INNLEDNING

Handlingsplanen skal styrke samfunnets anerkjennelse og ivaretagelse av personell som tjenestegjør i internasjonale operasjoner. For utenriktjenesten og justissektoren vil planen også inkludere annet personell som tjenestegjør i utlandet på vegne av den norske stat

Jeg vet at dere bringer hjem verdifulle og positive erfaringer i tillegg til kunnskaper som svært få har

Grete Faremo

Bakgrunn

Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge» er en oppfølging av Stortingsmelding nr. 34 (2008–2009) «*Fra vernepliktig til veteran*». Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner (heretter referert til som *Veteranmeldingen*). Planen følger opp ambisjonene i meldingen om å ytterligere styrke og videreutvikle ivaretagelsen av personellet og deres nærmeste.

Handlingsplanen omfatter personell som tjenestegjør i internasjonale operasjoner. For utenriktjenesten og justissektoren vil planen også inkludere annet personell som tjenestegjør i utlandet på vegne av den norske stat. Planen vil imidlertid bidra til en generell kompetanseheving som også kommer andre grupper til gode.

Planen omfatter, men er ikke begrenset til å omfatte, de 23 satsingsområdene i Veteranmeldingen. I arbeidet med handlingsplanen er tiltak iverksatt fortløpende, og planen beskriver både allerede gjennomførte og fremtidige tiltak, hvorav de fleste har konsekvenser utover den perioden handlingsplanen spenner over.

I tjeneste for Norge er utarbeidet i et tverrfaglig samarbeid mellom de berørte departementene Forsvar- (FD), Justis (JD)-, Utenriks- (UD), Helse- og omsorg- (HOD), Arbeids- (AD) og Barne- likestillings- og inkludering (BLD), heretter betegnet *Den interdepartementale arbeidsgruppen*. De tiltakene

som er listet i denne planen er fremkommet dels som et resultat av dette samarbeidet, dels i samarbeid mellom FD, Forsvaret, veteran- og arbeidstakerorganisasjonene.

Regjeringen vil spesielt takke veteran- og arbeidstakerorganisasjonene for deres bidrag til handlingsplanen.

HOVEDMÅLSETTINGER

Målet med handlingsplanen er å styrke samfunnets anerkjennelse og ivaretagelse av det personellet som handlingsplanen omfatter. Disse utfører et viktig arbeid for nasjonen Norge, ofte under farlige forhold.

De utsendte er først og fremst en viktig ressurs for samfunnet på grunn av de unike erfaringene de har høstet og den økte kompetansen de har tilegnet seg. De fleste kommer styrket hjem, men de som måtte trenge oppfølging etter tjenesten skal møte et kompetent apparat som fremstår som mest mulig koordinert og sømløst. De pårørende skal ivaretas. Dette er et felles samfunnsansvar som forutsetter felles forpliktelser og samarbeid på tvers av samfunnssektorene.

Den interdepartementale arbeidsgruppen skal videreføres for å sikre at handlingsplanen implementeres, evalueres og videreutvikles.

8

HVA HANDLINGSPLANEN OMHANDLER

Personellet skal oppleve at samfunnet verdsetter og anerkjenner den jobben de har utført. Det vil alltid være en risiko forbundet ved slik tjeneste. Risiko for å pådra seg sykdommer, bli såret i strid, skadet psykisk eller fysisk – eller i verste fall miste livet.

Handlingsplanen inneholder tiltak som både skal redusere risikoen for skader generelt og bidra til at psykiske skader oppdages og erkjennes slik at behandling kan iverksettes raskest mulig. Behandling og eventuelt rehabilitering av skadede skal om mulig føre til friskmelding og tilbakeføring til arbeidslivet, alternativt til en så normal tilværelse som mulig.

Tiltakene skal legge til rette for bedre oppfølging av og informasjon til familier og pårørende. Dette omfatter tilbud om støtte og hjelp med familiære utfordringer, både før, under og etter tjenesten. Tiltakene omfatter samlivskurs, informasjon og forberedelse om samlivsmessige utfordringer, hjelp til å reetablere familielivet og til å håndtere spesielle utfordringer knyttet blant annet til krigsskader og -traumer. Denne oppfølgingen er spesielt viktig for pårørende til personell som blir skadet eller drept.

Handlingsplanen legger opp til en større satsing på forskning og kartlegging av personell i internasjonale operasjoner. Dette vil, sammen med fokus på internasjonalt samarbeid og informasjonsutveksling, gi grunnlag for ytterligere tiltak i tiden fremover.

Planen har tiltak som skal føre til større åpenhet om norsk deltakelse i internasjonale operasjoner, uten at dette går på bekostning av operasjons- og personellsikkerheten. Målet er økt forståelse for og anerkjennelse av den innsatsen norske kvinner og menn gjør ute, uavhengig av eventuelle diskusjoner om operasjonen som sådan.

Et overordnet prinsipp i handlingsplanen er at skadet personell skal følges opp av samfunnets ordinære helse- og omsorgstjenester og sosialfunksjoner. Dette setter høye krav til disse tjenestenes fleksibilitet, rådgivning og veiledning og ikke minst, kompetanseoppbygging. Handlingsplanen har flere tiltak som skal bidra til at disse kravene kan innfris.

Norge har en god helse- og omsorgstjeneste og et godt velferdssystem. Likevel er det behov for mer kunnskap om den enkelte veterans spesielle situasjon, og koordineringen av eksisterende tilbud kan bli bedre. Blir man skadet i tjeneste for Norge, skal man føle seg trygg på å bli ivaretatt både medisinsk og økonomisk, og man skal bli tilbudt tilpasset

oppfølging i forhold til arbeid eller utdanning. Samfunnet har et ansvar for denne oppfølgingen, og ansvaret gjelder livet ut.

For å nå ovennevnte målsetting, må hjelpeapparatet koordineres bedre. Denne koordineringen omfatter både de sektorene som sender ut personellet, typisk forsvarssektoren, justissektoren og utenriktjenesten; og de tjenesteytende sektorene, i hovedsak helsevesenet, arbeids- og velferds-etaten, Statens pensjonskasse (SPK) og Bufetat. Som ledd i arbeidet med handlingsplanen har regjeringen iverksatt et

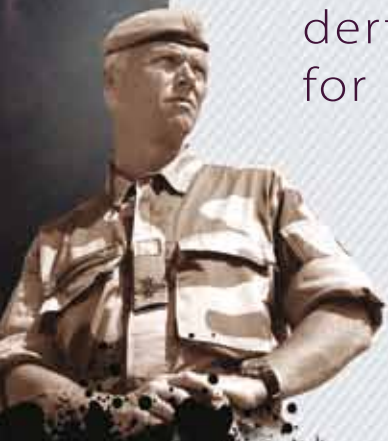
tverrsektorielt pilotprosjekt i to forsvarsvarskommuner om ivaretagelse av Forsvarets veteraner. Resultatene av dette pilotprosjektet vil ha overføringsverdi for de andre sektorene som sender personell til konfliktområder.

Tiltakene i handlingsplanen har utgangspunkt i de 23 satsingsområdene i *Veteranmeldingen*, men er tematisk inndelt. Planen omfatter også en samlet oversikt over alle tiltakene.

FORSVARETS VETERANER

Tjeneste i internasjonale operasjoner er en naturlig del av tjenestemønsteret i Forsvaret, og det å være en veteran vil derfor være regelen heller enn unntaket for militært personell

Spesielt for Forsvarets veteraner

Mange av de problemstillingene som berører Forsvarets veteraner vil også være relevant for personell fra andre sektorer som sendes til konfliktområder i statens tjeneste. Spesielt for Forsvarets veteraner er imidlertid militære kampavdelingens oppdrag om å oppsøke fare og nedkjempe en motstander; i ytterste konsekvens å måtte ta liv og å ofre sitt eget liv. Denne tjenesten er vesensforskjellig fra annen utenlandstjeneste, der personellet normalt skal evakueres eller gå i dekning hvis de blir utsatt for angrep.

Et annet særtrekk er at Forsvarets personell kan beordres til tjeneste i internasjonale operasjoner. Denne tjenesten er nå en naturlig del av tjenestemønsteret i Forsvaret, og det å være en veteran vil derfor være regelen heller enn unntaket for dette personellet.

VI SKAL HA EN GOD VETERANPOLITIKK SOM OMFATTER FORSVARETS PERSONELL FØR, UNDER OG ETTER DELTAKELSE I INTERNASJONALE OPERASJONER

En forutsetning for en god veteranpolitikk er at rammefaktorer som mandat, oppdrag og engasjementsregler er mest mulig forståelige, anvendbare og entydige.

En god veteranpolitikk sørger for at styrkene er godt forberedt på de forholdene de skal operere under, slik at færrest mulig mister livet eller blir skadet fysisk eller psykisk.

En god veteranpolitikk sørger for at personellet ikke belastes mer enn tilrådelig. Det skal være tilstrekkelige hvileperioder mellom oppdragene.

En god veteranpolitikk sørger for at personellet er godt drillet i hvordan skader skal unngås – både fysisk og psykisk. Militære sjefer må kjenne til hva som er risikosituasjoner og hvordan de skal iverksette risikoreduserende tiltak.

En god veteranpolitikk sørger for at de som blir skadet tas godt vare på og gis kvalifisert hjelp så snart som mulig. Vissheten om dette er avgjørende for styrkens moral.

En god veteranpolitikk sørger for at personell som blir fysisk eller psykisk skadet får individuelt tilpasset oppfølging med formål å få vedkommende tilbake til arbeidslivet, eller så nær situasjonen før skaden som mulig. Alvorlig skadede veteraner og deres pårørende skal gis støtte slik at de ikke opplever byråkrati og skjemavelde som en merbelastning.

En god veteranpolitikk sørger for soldatene også etter avsluttet oppdrag. De som får problemer må vite at de *alltid* kan henvende seg til Forsvaret for råd og veiledning. Dette gjelder selv om en eventuelt påfølgende behandling eller oppfølging vil være i regi av det sivile helsevesenet, NAV eller SPK.

En god veteranpolitikk har en tilfredsstillende erstatningsordning for dem som ikke kan rehabiliteres fullstendig, slik at disse skal kunne opprettholde en verdig livssituasjon.

En god veteranpolitikk sørger for forskning og kartlegging for å gi bedre kunnskap om veteranenes situasjon.

Dekorasjoner og medaljer er et symbol på samfunnets anerkjennelse av fremragende innsats i krig og i krevende operasjoner på vegne av nasjonen Norge

12

- Krigskorset med sverd er nasjonens høyeste utmerkelse. Den tildeles for personlig tapperhet og lederegenskaper i strid. Regjeringen har endret statuettene slik at medaljen nå også kan tildeles for hendelser i væpnet konflikt som Norge er, eller blir engasjert i.

En god veteranpolitikk tar vare på veteranenes nærmeste, både ved å støtte familiene til dem som er deployert, og ved å ta vare på pårørende til skadede og falne.

En god veteranpolitikk gir veteraner mulighet til å opprettholde gammelt kameratskap og utveksle erfaringer. Dette gjelder også etter endt tjeneste, og ikke minst for dem som ikke lenger er tilsatt i Forsvaret.

De forebyggende tiltakene som er fundamentet for en god veteranpolitikk, skal være en integrert del av utenlandstjenesten. Operativ myndighet skal ta ansvar for å integrere disse tiltakene i operasjonsspesifikk trening, i tjenesten ute, i hjemkomstfasen og ikke minst med tanke på kartlegging og dokumentasjon. Det innebærer også at kostnader til dette legges inn i ordinære budsjettprosesser som operasjonskostnader. Ansvarsforholdene mellom styrkeprodusent og operativ myndighet må være tydelige, og nødvendige samhandlingsprosesser må fungere optimalt slik at personellet ikke «faller mellom to stoler».

Veteranene og deres nærmeste skal oppleve samfunnets anerkjennelse av den innsatsen de har gjort

Veteranene har løst viktige oppdrag i krevende og farlige situasjoner på vegne av nasjonen. En synlig takk for innsatsen fra omgivelsene og samfunnet er av stor betydning for iden-

titet, motivasjon og stolthet. Handlingsplanen inneholder et bredt spekter av tiltak med elementer av anerkjennelse i seg. Regjeringen har også ønsket å synliggjøre denne anerkjennelsen gjennom en tydeligere profil ved ulike arrangementer som skal bidra til å styrke anerkjennelsen til veteraner og deres nærmeste.

MERKEDAGER, SEREMONIER OG MEDALJER SKAL SYNLIGGJØRE SAMFUNNETS ANERKJENNELSE AV VETERANENES INNSATS

Frigjøringsdagen 8. mai er også **Nasjonal veterandag**. Regjeringen har vertskapsrollen i markeringen av denne dagen, med deltakelse av blant annet statsminister, forsvarsminister og representanter fra Stortinget.

Første søndag i november er **Forsvarets minnedag**. Personell som har omkommet i tjeneste æres og vises respekt gjennom et nasjonalt arrangement på Akershus festning. Kongehuset er vanligvis representert, og forsvarssjefen er vert. Regjeringen og Stortinget er representert.

Regjeringen er representert ved flere **medaljeseremonier**. Så vel Stortinget som regjeringen er representert ved **båremottak**.

Dekorasjoner og medaljer er en viktig del av anerkjennelsen for fremragende innsats i krig og i krevende operasjoner på vegne av Norge. Samtidig understreker tildelingen av slike utmerkelser oppdragets eller hendelsens legitimitet, noe som er vesentlig for alle som har deltatt i utførelsen.

Regjeringen har endret statuttene for *Krigskorset med sverd* slik at det nå kan tildeles for hendelser ikke bare i tradisjonell folkerettslig krig, men også i væpnet konflikt som Norge er, eller blir engasjert i. Tilsvarende er gjort for *St. Olavsmedaljen med Ekegren* og *Krigsmedaljen*. På denne måten har regjeringen etablert et helhetlig dekorasjonssystem for anerkjennelse også for deltakelse i internasjonale operasjoner.

Det nye dekorasjonssystemet gir økt fleksibilitet og mulighet for å dekorere veteraner som ikke tildeles *Krigskorset med sverd*, men som har gjort en stor innsats for landet. FD har etablert et dekorasjonsråd som både skal gi råd i enkeltsaker og i forbindelse med den historiske gjennomgangen av dekorasjonsspørsmål knyttet til annen verdenskrig og internasjonale operasjoner.

TILTAK

● TILTAK 1

Forsvaret vil i samarbeid med FD gjennomgå dagens minnesmerker samt vurdere ett felles monument for personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 2

Forsvaret skal åpne en permanent utstilling om personell i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 3

Forsvaret skal videreutvikle en helhetlig prosedyre for håndtering av dødsfall i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 4

Forsvaret vil legge betydelig vekt på tjeneste i internasjonale operasjoner ved disponering av personell til andre tjenestestillinger.

● TILTAK 5

FD viderefører sin støtte til kampanjen «Støtt våre soldater» med kr 150.000,- i 2011.

FORSVARETS VETERANSENTER PÅ BÆREIA ER ANERKJENNELSE I PRAKSIS; FØR, UNDER OG ETTER TJENESTE

Forsvarets veteransenter på Bæreia (FVS) gir et velferds- og rekreasjonstilbud for veteraner og deres pårørende. Veteransenteret fungerer som en møteplass i form av gjensynstreff, rekreasjon og familiestøtte. Det benyttes også til kurs og seminarer for og av veteraner.

Senteret skal videreutvikles for å nå frem til enda flere brukere. Det skal i større grad gi tilbud til personell og deres nærmeste også *før og under* en internasjonal operasjon. Et viktig tiltak blir derfor å lage en kommunikasjonsplan for senteret slik at tilbudet blir enda bedre kjent enn i dag.

- Forsvarets veteransenter på Bæreia (FVS) gir et velferds- og rekreasjons-tilbud for veteraner og deres pårørende.

Forsvarets veteransenter er nå inne i en rehabiliteringsfase for å oppgradere bygningsmassen. FD har nylig avsatt 43 millioner kroner til dette formålet.

TILTAK

● TILTAK 6

Danmark har besluttet å tildele medalje for såret i strid også for psykisk skadede. Forsvaret vil vurdere anerkjennende tiltak for psykisk skadede, blant annet med utgangspunkt i danske erfaringer.

● TILTAK 7

Forsvaret skal utarbeide en kommunikasjonsplan for å gjøre tilbudene i Forsvaret ved Forsvarets veteranadministrasjon (FVA), Forsvarets veteransenter (FVS) og Kontor for psykiatri og stressmestring (KPS) kjent for alle målgrupper.

Personell i internasjonale operasjoner skal være så godt forberedt som mulig

Hvordan Forsvarets veteraner blir mottatt og anerkjent av storsamfunnet henger sammen med flere forhold, ikke minst hvordan tjenesten er forberedt og hvilket hjemmelsgrunnlag operasjonen hviler på.

MANDATER OG ENGASJEMENTSREGLER SKAL VÆRE KLARE OG FORSTÅELIGE OG FAST FORANKRET I FOLKERETTEN

Et klart mandat med støtte i folkeretten er svært viktig både for måten oppdraget skal løses på, og den støtte det – og personellet som utfører det – får i befolkningen for øvrig.

Med *mandater* forstås normalt et mandat fra FN's sikkerhetsråd. Dette blir i alminnelighet tolket og brutt ned, slik det for eksempel gjøres når mandatet operasjonaliseres og inkorporeres i NATOs operasjonsplaner og ordre. Mandatenes klarhet og forankring vil være et grunnleggende kriterium for om Norge vil forplikte seg til å delta med styrker i en internasjonal operasjon.

Militære operasjoner har regler for hvordan operasjonene skal utføres og hvilken makt og myndighet som er tillagt styrken; engasjementsregler – «rules of engagement» (ROE). Disse utarbeides vanligvis av NATO, FN, EU eller i en annen form for bi- eller multilateralt samarbeid. Deltakende nasjoner kan i stor grad påvirke disse reglene både ved utformingen og under godkjenningprosessen. Det er hovedsakelig et militært ansvar at ROE får en slik utforming at de kan forstås og anvendes på laveste militære nivå.

- Norske soldater under deployering i operasjon «Odyssey Dawn» mars 2011.

TILTAK

● TILTAK 8

Et klart mandat, med hjemmel i folkeretten og klare og forståelige regler for anvendelse av militær makt, herunder engasjementsregler (ROE), skal legges til grunn som et ufravikelig vilkår for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner.

.....

● TILTAK 9

Gjennom utdanningsprogrammene for Forsvarets ledere på alle nivå skal det etableres eierskap til begrepene legalitet og legitimitet og disses betydning for oppdragsløsningen og ivaretagelse av den enkelte.

.....

● TILTAK 10

Forsvaret skal gjennom ordreutvikling og planprosess sørge for at mandatet og regelverket for militær maktanvendelse i internasjonale operasjoner, herunder ROE, gjøres anvendbart og forståelig ned til laveste nivå. Forsvarets militærjurister skal støtte denne prosessen.

.....

● TILTAK 11

Forsvaret skal videreutvikle «Soldatkortet» som en praktisk og anvendelig juridisk veileder for personell i internasjonale operasjoner.

.....

VI MÅ TILSTREBE EN FORSVARLIG OG JEVNERE FORDELING AV TJENESTE I INTERNASJONALE OPERASJONER

Tjeneste i internasjonale operasjoner gir viktig kompetanse, og mange stillinger har også stor pågang av søkere. For noen kategorier personell med spesialkompetanse har tjenesten imidlertid medført stor belastning i form av hyppige tjenesteperioder. Dette er ikke bare en belastning for den enkelte soldat ute, men også avdelinger hjemme som skal fungere med langvarige vakanser. Ikke minst går denne type belastning utover soldatens nærmeste.

Forsvaret har nå intensivert oppbyggingen av kompetansemiljøer og arbeider også kontinuerlig med å prioritere stillinger i operative avdelinger. Gradsstrukturen harmoniseres for å få mer tilgjengelig personell til de nivåene hvor etterspørselen til utenlandsstillinger er størst.

Det skal så langt som mulig legges opp til at norske bidrag i internasjonale operasjoner baseres på bruk av eksisterende avdelinger, noe som gir en jevn og forutsigbar belastning. Kontinuerlig belastning på avdelinger som samtidig er forpliktet i nasjonale oppdrag skal unngås. Ved planlegging av fremtidige utenlandsoppdrag skal analyser av tilgjengelige personellressurser tillegges betydelig vekt før beslutning om deltakelse, og om deltakelsens lengde, blir fattet.

Prinsippet om at personell skal ha dobbelt så lang tid hjemme som de har vært ute før de kan sendes ut igjen, skal bare fravikes dersom det er et spesielt begrunnet behov. Personellet

- Spesialstyrkene (t.v.) og ingeniørsoldatene (t.h.) er etterspurte ressurser.

må dessuten samtykke. Slike unntak skal for fremtiden underlegges en egen vurdering av det aktuelle behovet sett opp mot belastningen for den enkelte.

For planleggingsformål bør normen for forhold mellom hjemme- og utetjeneste være 5:1. For øvrig må det foretas individuelle vurderinger basert på den enkelte person og oppdragets art.

TILTAK

● TILTAK 12

Forsvaret skal legge kapasitetsanalyser av aktuelle personellkategorier til grunn for planleggingen av oppdrag i utlandet når det gjelder dimensjonering, varighet og bygging av kapasiteter.

● TILTAK 13

Forsvaret skal så langt som mulig tilpasse styrkebidragene til internasjonale operasjoner til hjemlig forsvarsstruktur.

● TILTAK 14

Forsvaret skal utrede hvordan ytterligere bruk av reserven kan bidra til økt rekruttering og kvalifisere flere til tjeneste i utlandet.

● TILTAK 15

Forsvaret skal nedsette en arbeidsgruppe som ser på en større differensiering av kravene som stilles til de ulike stillingene slik at flere kan kvalifisere til tjeneste i internasjonale operasjoner. Gjennomgangen skal blant annet se på større fleksibilitet i medisinsk klassifisering.

● TILTAK 16

Forsvaret skal gjennomføre en internasjonal komparativ undersøkelse rundt krav til innsatsfrekvens og hjemmetid.

● TILTAK 17

Forsvaret skal etablere særlige prosedyrer for tilfelle der man må fravike prinsippet om at personellet skal ha dobbelt så lang hviletid hjemme som innsatstid i internasjonale operasjoner.

PERSONELL TIL INTERNASJONALE OPERASJONER SKAL GJENNOM EN UTVELGELSESPROSESS FOR Å SIKRE AT DE ER SKIKKET TIL Å MØTE TJENESTENS KRAV

Forsvaret skal rekruttere personell med et bredt mangfold av kompetanse og erfaringsbakgrunn for å sikre den robusthet og egnethet som er nødvendig for å forberede, gjennomføre og avslutte oppdrag. Målet er blant annet å utvikle en hensiktsmessig metode for screening som bidrar til å forebygge sykdom og skade. Videre skal screeningdata kunne brukes til kartlegging for å avdekke trender som krever ytterligere tiltak.

- Telemark bataljon på patrulje i Kosovo.

20

TILTAK

● TILTAK 18

Forsvaret skal videreutvikle og implementere et helhetlig screeningssett og kriterier for seleksjon til tjenestegjøring i utlandet, tilpasset den aktuelle operasjon og personell-kategori.

● TILTAK 19

Forsvaret skal utvikle og implementere et helhetlig screeningssett for å kartlegge helsemessig psykisk og fysisk utvikling før, under og etter tjenestegjøring.

PERSONELLET SKAL FÅ RELEVANT TRENING OG OPP- LÆRING TILPASSET DE UTFORDRINGENE DE VIL MØTE UNDER OPERASJONEN, MED STRESSMESTRING SOM ET VIKTIG ELEMENT

Alt personell skal gis god og relevant trening og opplæring. Denne må tilpasses det oppdraget personellet skal sendes til, hvilken rolle de skal ha og de situasjoner de kan komme til å møte i det aktuelle konfliktområdet.

Psykiske reaksjoner på krigstraumer er en naturlig del av forsvarsmekanismen til et menneske som utsettes for ekstreme opplevelser. Et sentralt element i all militær utdanning og trening er derfor å utvikle og trene evnen til å komme tilbake til normalsituasjonen. Slik trening bør gjennomføres bevisst og rutinemessig også under operasjoner.

Forskning viser at godt samøvede avdelinger har bedre forutsetninger for å takle ekstreme situasjoner. Misjonsspesifikk trening er derfor særlig viktig for avdelinger som settes sammen kun for ett oppdrag. Viktig militær opplæring er også bevissthet rundt stressmestring, naturlige psykiske reaksjoner, teknikker for å mestre disse og mulige konsekvenser for dem som ikke mestrer reaksjonene. Hensikten er at psykiske lidelser skal reduseres til et minimum ved at personellet og avdelingene er godt forberedt, og ved bruk av individuelle og kollektive stressmestringsteknikker i avdelingen. Avdelings-sjefen skal kunne trekke på fagkompetanse etter behov.

Det er viktig at symptomer på psykiske belastningsskader blir oppdaget tidlig, slik at behandling kan iverksettes. Personell som har utviklet *posttraumatisk stresslidelse* (PTSD) har gode muligheter for å bli friske dersom de får rask og adekvat behandling.

For å få til en god samhandling mellom avdelingssjefer og fagmiljøer, er det nødvendig at det stigmaet som tradisjonelt har heftet ved psykiske skader blir vesentlig redusert. Det er et klart mål at personell med psykiske belastningsskader skal behandles så raskt som mulig og tilbakeføres til tjeneste i avdelingen. Fokus på psykisk helse må være en naturlig del av avdelingens helsepleie, og forholdet til fagpersonell må gjøres mest mulig naturlig. Dette skal oppnås ved at samme stressmestringsteam så langt det er mulig støtter en avdeling i alle faser.

Det skal legges særlig vekt på individuell oppfølging av risikogrupper; personell som har vært igjennom særlig

Psykiske reaksjoner er en naturlig del av forsvarsmekanismen for mennesker som utsettes for ekstreme opplevelser

traumatiserende opplevelser, fysisk skadede og personell som blir repatriert (hjemsendt) mot sin vilje.

En klar forståelse for hva oppdraget består i, hvilken overordnet målsetting det skal støtte og hva som er egen rolle i dette er et viktig element i enhver avdelings moral. Mangel på slik forståelse vil lett få negativ innvirkning på personellets evne til å opprettholde en god mental helse.

TILTAK

● TILTAK 20

Forsvaret skal sørge for god informasjon til personell om oppdraget og personellets rolle i dette, samt sørge for løpende oppdatering.

● TILTAK 21

Forsvaret skal sikre god opplæring innen bruk av militær makt ved å oppdatere minimumskrav og stille krav til praktisk trening i maktbruk for personell som skal ut i internasjonal tjeneste.

● TILTAK 22

Forsvaret skal som en kontinuerlig aktivitet kvalitetssikre oppsettingsperioden og andre forberedende kurs for å identifisere utviklingsmulighetene. Stressmestring, medie- trening, dilemmatrening, kultur, holdninger, etikk og ledelse skal inkluderes i forberedelsene;

- Spesielt sjefer og ledere skal gis økt kompetanse på stressmestring og forebyggende arbeid på psykiske

stridsreaksjoner og håndtering av potensielt traumatiske hendelser på sitt nivå.

- Kompetansen på stressmestring og psykiske stridsreaksjoner skal styrkes, særlig for feltprester og sanitetspersonell.
- Sivilt personell på kortere oppdrag i operasjonsområdet skal sikres tilstrekkelig forberedelser.
- Informasjon skal kontinuerlig utvikles blant annet på bakgrunn av erfaringsoverføring fra oppfølgingsprogram etter hjemkomst, ref. tiltak 48. Slik erfaringsoverføring skal også ivareta individuelt deployerte.

● TILTAK 23

Forsvaret skal gjennomgå, tilpasse og eventuelt utvide utdanningen innen stressmestring og psykiske stridsreaksjoner ved de ulike skolemiljøene.

● TILTAK 24

Forsvaret skal bygge kompetanse og ha klare rutiner og system for selvhjelp, kamerat- og avdelingsstøtte, samt spesialisthjelp i operasjonsområdet også hva gjelder stressmestring.

● TILTAK 25

Forsvaret vil søke å gjøre alle relevante materielltyper som nyttes i internasjonale operasjoner tilgjengelig for oppsettende avdeling fra dag én.

● TILTAK 26

Forsvaret vil videreutvikle førstegangstjenestens innhold med tanke på basiskunnskaper hos personell som rekrutteres til avdelinger med bidrag i internasjonale operasjoner.

Den støtten dere pårørende gir våre soldater mens de er ute kan ikke uttrykkes med ord

Grete Faremo

23

PERSONELLET SOM SENDES UT OG DERES NÆRMESTE SKAL FÅ TILSTREKkelig INFORMASJON OG VEILEDNING

Forholdet til soldatens nærmeste er et grunnleggende element i Forsvarets personellpolitikk. God informasjon om innholdet i den militære operasjonen, hvordan de nærmeste kan holde seg oppdatert mens soldaten er ute, hvilke muligheter og rettigheter de har og hvilke konsekvenser tjenesten i verste fall kan medføre, er sentrale elementer i denne viktige involveringen.

Forsvarets familiedirektiv ble revidert i 2009 og synliggjør familiepolitiske tiltak for å understøtte alt personell i tjeneste. De ansatte skal kunne kombinere en karriere med et godt familieliv. Det er viktig at dette direktivet tillegges like stor vekt som andre direktiver fra forsvarssjefen, og at lokale sjefers budsjetterer med de kostnadene det medfører. I tillegg til tiltakene i familiedirektivet er det innført en rekke familietiltak i forbindelse med utsendelse til internasjonale operasjoner, deriblant et eget skattefritt familietillegg på 6000,- kr per måned (2011) i særavtalen for slik tjeneste.

Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner (NVIO) vil i løpet av 2011, etter mønster av kameratstøtteordningen, etablere et landsdekkende tilbud for alle som har familiemedlemmer i internasjonale operasjoner. Tilbudet er ment å skulle være tilgjengelig ved alle NVIOs over 50 lokalforeninger.

Bufetat og de lokale familievernkontorene kan tilby rådgivning og behandling for par og familier, samt gi hjelp til å håndtere samlivsmessige utfordringer. Se nærmere under «Bufetats rolle» samt tiltak 105–107 og 111–116.

TILTAK

● TILTAK 27

Forsvaret skal utarbeide en informasjonspakke som omtaler ulike tilbud om rettigheter, oppfølging, støtte og aktiviteter for personell før, under og etter internasjonale operasjoner. Organisasjonenes rolle skal fremgå.

● TILTAK 28

Forsvaret skal utvide tilbudet om samlivskurs slik at tilbudet gis både før og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 29

Forsvaret vil evaluere tidligere tiltak og utarbeide ytterligere tiltak rettet mot barn og ungdom. FD har støttet utgivelsen av en bok for barnefamilier.

● TILTAK 30

Forsvaret vil i tett samarbeid med NVIO legge til rette for et landsdekkende tilbud for pårørende etter modell av kameratstøtteordningen. FD støtter NVIO med kr 108 000,- for tiltak rettet mot pårørende på lokalplan i 2011.

● TILTAK 31

Forsvaret skal tilby psykologisk/psykiatrisk oppfølging for pårørende til skadede og falne i den første tiden etter hendelsen. Det må foretas en individuell vurdering av hvorvidt helsevesenet eller Forsvaret kan gi det beste tilbudet.

- Journalist Kristine Grønhaug og MP Linn Therese Christensen sammen med Alao i landsbyen Abu Gharag i Irak. >>
- Boken «Oppdraget går til...» er beregnet på barnefamilier som har et familiemedlem i en militær operasjon i utlandet. <<

● **TILTAK 32**

Forsvaret vil i samarbeid med nærmeste pårørende gjøre en individuell vurdering av behovet for oppfølging etter alvorlige hendelser med tanke på tid, omfang og hvem som har behov.

● **TILTAK 33**

Forsvaret skal tilby tilpasset informasjon for pårørende som har skadede veteraner i familien.

● **TILTAK 34**

Familie og pårørende skal i forbindelse med samlinger i Forsvarets regi få informasjon om faren for psykiske skader samt viktigheten av tidlig oppfølging og behandling.

● **TILTAK 35**

Forsvaret skal gjennomgå ordningen og rutinene med pårørendekontakter for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse som samsvarer med behov og retningslinjer.

● **TILTAK 36**

Forsvaret skal gjennomføre familiesamlinger i forbindelse med oppsettingsperiode og i forbindelse med dimisjon/medaljeopparade. Forsvaret kan dekke familiens utgifter til reise og opphold. Det tas sikte på at ordningen i fremtiden omfatter alt personell som har vært i internasjonale operasjoner, også de som deployeres enkeltvis.

● **TILTAK 37**

Forsvaret vil legge til rette for at det arrangeres regionale samlinger for ektefelle/samboer og barn til deployert personell og vil iverksette en prosjektpilot på dette.

● **TILTAK 38**

Forsvaret vil prioritere familiekoordinatorenes rolle regionalt og lokalt slik at alle familier ivaretas på en god måte.

● **TILTAK 39**

Forsvaret skal videreutvikle dagens ordning med felles utdanningsprogram og sertifisering av alle familiekoordinatorer.

● **TILTAK 40**

Forsvaret vil jevnlig sende informasjon til familier til deployert personell om situasjonen i operasjonsområdet.

● **TILTAK 41**

Pårørende til alvorlig skadede eller falne skal ved behov tilbys rådgivning i mediehåndtering.

● **TILTAK 42**

Forsvaret vil etablere et tidsriktig og realistisk, mobilt informasjonsopplegg. Det skal på sikt gjennomføres landsdekkende runder for å markedsføre veteranenes og det norske forsvars innsats i utlandet.

FORSVARET HAR IVERKSATT FLERE TILTAK FOR Å ØKE FORSTÅELEN FOR OG KUNNSKAPEN OM HVA INTERNASJONALE OPERASJONER INNEBÆRER

Åpenhet og kommunikasjon er en viktig forutsetning for samfunnets anerkjennelse av den tjenesten som utføres i internasjonale operasjoner. Det er også viktig for at soldatens nærmeste skal kunne holdes orientert.

Forsvaret legger opp til at media får nødvendig informasjon om innholdet i og utførelsen av internasjonale operasjoner. Dette gjøres blant annet gjennom en mer proaktiv informasjonsstrategi, ved å gi muligheter for at journalister kan følge styrkene og ved aktiv bruk av nettsider tilpasset målgruppene.

Konkret har denne målsettingen om å øke forståelsen for, og kunnskap om, hva internasjonale operasjoner innebærer, resultert i følgende initiativ:

- Forsvaret vil ytterligere forbedre praksisen med å la journalister følge norske styrker på oppdrag i internasjonale operasjoner.
- Forsvaret har satt i gang et arbeid for bedre å utnytte sosiale medier som en dialogbasert kommunikasjonsarena mellom Forsvaret og befolkningen.
- Forsvarets nye nettsider www.forsvaret.no ble lansert 6. januar 2011. Fremfor å være en kanal for generell informasjon, er de nye nettsidene utformet for de viktigste målgruppene, på brukernes premisser.
- Forsvaret har åpnet tilgangen til mediearkivet. Her får alle fri tilgang på flere tusen bilder og filmer fra Forsvarets virksomhet i inn- og utland.

Forsvaret bistår blant annet følgende TV- og dokumentarteam:

- Dokumentar (frilans) om en avdeling fra panserbataljonen fra innrykk til tjeneste i Afghanistan, med fokus på hvordan soldater blir trent for internasjonale operasjoner
- Dokumentar fra PRT i Afghanistan, hvor NRK har fulgt en kontingent
- TV2 lager en reportasje/dokumentar med tittel «Afghanistan – ti år etter»

Soldaten skal ha en meningsfull tjeneste med minst mulig risiko for skade og med trygghet for å bli ivaretatt

Oppfølgingen i misjonsområdet skal styrkes, og det er iverksatt en midtevaluering med hovedfokus på det psykososiale arbeidsmiljøet. Denne evalueringen vil bli utviklet til også å omfatte andre aspekter innenfor helse, miljø og sikkerhet tilpasset den aktuelle tjenesten. Midtevalueringen vil være viktig for å veilede og støtte ledelsen og avdelingene i operasjonsområdet, samtidig som den skal sikre god erfaringslæring i fremtiden.

Som et ledd i styrkingen av arbeidet i misjonsområdet har FD inngått avtale med HOD om at Statens helsetilsyn i en treårsperiode skal føre tilsyn med Forsvarets helsetjenester til norsk personell under militære operasjoner i utlandet.

- NORBATT-patrolje i landsbyen Chebaa i Sør-Libanon.

26

Militære ledere under en internasjonal operasjon har et omfattende ansvar og opererer ofte under høyt press. De skal få nødvendig støtte også under operasjonene.

TILTAK

● TILTAK 43

Forsvaret skal videreutvikle arbeidet med holdninger, etikk og ledelse spesielt relatert til tjenesten i internasjonale operasjoner. FD etablerer et etisk råd.

● TILTAK 44

Forsvaret skal innføre et lederstøttenettverk gjennom å etablere en makker- og mentorordning for ledere i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 45

Forsvaret kan gjennom egne avtaler tilby personell fra andre sektorer i samme operasjonsområde tilbud om støtte fra Forsvarets stressmestringsteam.

● TILTAK 46

Avtalen mellom FD og HOD om tilsyn av Forsvarets helse-tjenester til norsk personell under militære operasjoner i utlandet skal evalueres.

Forsvaret skal følge opp veteranene etter hjemkomst. Skadede veteraner skal få best mulig behandling og oppleve overgangen fra Forsvarets ivaretagelse til det sivile hjelpeapparatet som helhetlig og sømløs

Selv om de aller fleste som kommer hjem etter oppdrag i internasjonale operasjoner har god helse, vil enkelte ha behov for spesiell oppfølging. Noen kan være såret i strid eller skadet på annen måte, andre kan ha pådratt seg etter norske forhold sjeldne sykdommer og noen kan trenge hjelp til å bearbeide traumatiske opplevelser. Enkelte veteraner med midlertidig tilsetningsforhold i Forsvaret kan trenge hjelp og veiledning til å finne utdanningsplass eller sivil jobb.

FORSVARETS ETTÅRSPROGRAM SKAL BEGRENSE OG AVDEKKE POTENSIELLE SKADER

Gjennom sitt spesialiserte fagmiljø har Forsvaret mulighet til å møte veteranene på en mer tilpasset måte enn det sivile helsevesenet. Som et resultat av dette ble retten til ett års psykiatrisk og psykologisk oppfølging fra Forsvarets side lovfestet fra 1. januar 2010.

Forsvaret skal i det første året etter hjemkomst fortsette den individuelle oppfølgingen slik at også oppdukkende behov blir fanget opp. I forskriften til forsvarspersonelloven omtales dette som en «helsemessig vurdering, utredning og oppfølging».

Forsvarets ettårsprogram gir aktiv, personlig og tilpasset oppfølging etter hjemkomst til alle veteraner. Programmet skal forebygge, kartlegge og avdekke skader og avklare behov for støtte til å komme tilbake til arbeidslivet

Det skal videre «fastsettes en frist for når faglig forsvarlighet krever at en som oppbærer en slik rett senest skal få nødvendig helsehjelp». Et eget program for å ivareta dette ansvaret skal utarbeides.

Dette programmet har som mål å begrense antallet skadede, samtidig som det skal legges til rette for at disse snarest mulig kommer til behandling. Formålet med behandlingen er – i den grad det er mulig – å få personellet tilbake til avdelingen. Der hvor dette ikke er mulig, skal det legges opp til en rehabilitering som tar hensyn til personellens ønsker og fremtidige muligheter.

En slik individuell og aktiv oppfølging må tilpasses det faktum at ikke alle kommer samlet hjem i en større kontingent. Systemet skal også ta høyde for at ikke alle har samme tilsetningsforhold i Forsvaret.

Programmet skal også ivareta det store flertallet som *ikke* er skadet på noen måte. Også denne kategorien personell har behov for informasjon, mulighet til å pleie kameratskap fra internasjonale operasjoner og i noen tilfelle støtte for å finne jobb eller utdanningsplass.

TILTAK

● TILTAK 47

Forsvaret vil tilby psykologisk/psykiatrisk utredning og videre henvisning til sivil helsevesen uavhengig av hvor lang tid som har gått siden tjenestegjøring.

● TILTAK 48

Forsvaret skal etablere et program for aktiv, personlig og tilpasset oppfølging av den enkelte veteran det første året etter hjemkomst. Programmet skal forebygge, kartlegge og avdekke skader samt avklare behov for støtte til å komme tilbake til arbeidslivet. Dette tiltaket må sees i sammenheng med andre tiltak som seleksjon, oppsetting og midtevaluering. Det må vurderes hvorvidt programmet for ettårig oppfølging blir en gjensidig forpliktende del av tjenestegjøringen. Konkrete tiltak i programmet vil være:

- Senest ved retur til Norge skal hver enkelt fylle ut et skjema som skal fange opp individuelle oppfølgingsbehov.
- Forsvaret skal videreutvikle prøveprosjektet der kontingenten mellomander og skjermes før ankomst til Norge for å få tid til å omstille seg fra de normer, regler og adferd som gjelder i operasjonsområdet til det som gjelder hjemme. Det skal skapes en arena for felles gjennomgang av opplevelser i et trygt og avslappet miljø uten påvirkning utenfra, der blant annet Forsvarets stressmestringsteam medvirker.
- Ved ankomst til Norge vil veteranene utklareres gjennom Administrativt foresatt avdeling (AFA) med blant annet samtale med lege. Representanter fra NAV og Bufetat skal være tilgjengelige med informasjon og veiledning.
- 3–6 måneder etter hjemkomst skal Forsvaret tilskrive veteranene med standardisert spørreskjema og gi informasjon om oppfølgingstilbud med oppfordring om å ta kontakt ved behov for spesiell oppfølging eller veiledning. De som ikke responderer på kontakt vil gis spesiell oppmerksomhet.

- NAD (Norwegian Aero-medical Detachment) er en etterspurt kapasitet og et viktig element for å sikre trygg evakuering av sårede soldater.

- Det er en målsetting at Forsvaret skal arrangere gjensynstreff for veteranene 9–12 mnd etter hjemkomst. NAV og Bufetat skal være tilgjengelig med informasjon og veiledning.
- Forsvaret skal sikre en helhetlig og langsiktig rehabilitering, veiledning, samt hensiktsmessig omskolering og sysselsetting for personell som kommer hjem med nedsatt funksjonsevne som et resultat av tjeneste i internasjonale operasjoner.
- Forsvaret skal etablere et system som i løpet av det første året etter hjemkomst rutinemessig gjennomfører debriefing og erfaringsoverføring, med en aktiv og personlig oppfølging spesielt tilpasset sjef.
- I de tilfellene hvor veteranen ikke har vært en del av en større kontingent, skal programmet tilpasses veteranen for å ivareta kartlegging og en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging.
- Debriefing og erfaringsoverføring for individuelt deployerte, slik som FN-observatører, skal ivaretas i oppfølgingsprogrammet. Det innebærer at det etableres rutiner slik at erfaringer fanges opp i forberedende kurs og øvelser. Erfaringsoverføringen skal omfatte både sikkerhetsaspekter, HMS og nødvendig kjennskap til organisasjonen de skal fungere i.

● TILTAK 49

Forsvaret skal fortsette det påbegynte arbeidet med å etablere gode oversikter over tidligere og pågående operasjoner. Forsvaret vil opprette en egen oversikt over alt personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

SKADEDE VETERANER SKAL FÅ NØDVENDIG BISTAND

Hardt skadede veteraner vil bli evakuert i henhold til Forsvarets rutiner. Ved ankomst til Norge vil de skadede umiddelbart ha behov for behandling i det sivile helsevesenet. Etterhvert vil de også kunne ha behov for bistand fra arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) og ha krav på ytelser fra Statens pensjonskasse (SPK). I slike tilfelle skal Forsvaret iverksette et hjelpeapparat for å bidra til at vedkommendes behov blir ivaretatt på best mulig måte og at støtten fremstår som samordnet og imøtekommende. Forsvaret skal bistå slik at det som kan oppfattes som tunge byråkratiske rutiner i minst mulig grad blir en tilleggsbelastning til skaden. Forsvarets normale arbeidsgiveransvar innebærer å sørge for at skader

Mellomlanding og skjerming gir soldatene på vei hjem fra internasjonale operasjoner tid til å omstille seg fra kriser, krigslignende tilstander og konflikter til et Norge i dyp fred

rapporteres og dokumenteres på en forsvarlig måte. Dette gjøres dels i flere forskjellige systemer og dels med forskjellig hensikt. Samlet og god dokumentasjon er uansett svært viktig, blant annet for å underbygge krav om stønader fra NAV og SPK. Ikke minst er den viktig i et forebyggende HMS-perspektiv og for å ha gode oversikter og statistikker som også kan brukes i forskningsøyemed. Arbeidsmiljøloven gjelder ikke i internasjonale operasjoner, men tjenesten skal likevel legges så langt opp mot HMS-bestemmelsene som forholdene tillater.

TILTAK

● TILTAK 50

Forsvaret skal følge opp skadet personell under behandling eller rehabilitering etter tjeneste frem til begge parter er enige om at kontakten kan avsluttes.

● TILTAK 51

Forsvaret vil etter behov gi inntil ett års midlertidig tilsetting av personell som er alvorlig skadet som en følge av tjenesten.

● TILTAK 52

Forsvaret skal sikre nødvendig registrering og rapportering og etablere systemer som kan generere data av god kvalitet til bruk for helsemessig oppfølging, dokumentasjon, forebyggende HMS, statistikk, oversikter og forskning.

● TILTAK 53

Forsvaret skal sikre trygg, god og relevant overføring av helseopplysninger til bruk for det sivile helsevesenet. Overføring av opplysninger forutsetter samtykke etter den til enhver tid gjeldende lovgivning.

● TILTAK 54

Forsvaret vil øke åpenheten om psykiske belastningsskader som en del av arbeidet med holdninger, etikk og ledelse. Dette skal bidra til å øke forståelsen, senke terskelen for å ta kontakt og redusere forutinntatthet i den hensikt å kunne beholde og få personellet tilbake i stilling.

FORSVARET VIL ALLTID GI RÅD OG VEILEDNING TIL VETERANER – ÉN DØR INN

Forsvarets veteranadministrasjon (FVA) ble opprettet i 2006 og er forsvarssjefens rådgivende organ i alle spørsmål som angår veteransaker. FVA skal ivareta og koordinere tiltak som berører veteraner og veteransaken. Flere hundre veteraner har til nå fått råd og veiledning fra FVA.

Kontor for psykiatri og stressmestring (KPS) i Forsvarets sanitet (FSAN) har spisskompetanse på psykiske reaksjoner på krigstraumer. Kontoret er blitt styrket de siste årene. KPS vil alltid svare på henvendelser fra veteraner og tilby utredning til de veteranene som har behov for det, uansett hvor lang tid det er gått siden tjenesten ble avsluttet.

Andre enheter i Forsvaret slik som Forsvarets veteransenter, Forsvarets helseregister i FSAN og Administrativt foresatt avdeling (AFA) har også betydelige roller i veteranoppfølgingen.

De enhetene i Forsvaret som i dag betjener personell som har gjennomført internasjonale operasjoner har utviklet seg ukoordinert og uten noen felles plan. Samtidig har Forsvaret, blant annet gjennom Veteranmeldingen, Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) *Om styrking av rettighetene til veteraner etter internasjonale operasjoner* og tilknyttede forskrifter, påtatt seg et særskilt ansvar for oppfølging.

Veteranapparatet i Forsvaret må kunne sørge for at *ettårsprogrammet* fungerer og systematiseres. Det må kunne sikre en god og systematisk kartlegging av det personellet som er ute, både for forskning og personlig oppfølging. Apparatet må ikke minst sørge for at skadede veteraner slipper følelsen av å møte et statlig byråkrati som motpart, og veteraner som henvender seg til Forsvaret skal oppleve at det er «én dør inn». Med andre ord må det være kun *ett* kontaktpunkt å forholde seg til for dem som trenger oppfølging.

Forsvaret skal ikke etablere noe eget helsevesen, NAV eller SPK, men legge til rette for og gi råd til veteranene når de har behov for støtte fra disse instansene. Personellets individuelle behov skal stå i fokus, og apparatet må derfor ha god evne til å tilpasse seg dette. Veteranene skal møte et koordinert og kompetent apparat i Forsvaret. Apparatet skal ledes av en person på høyt nivå og ligge høyt oppe i organisasjonen med god tilgang til forsvarsledelsen.

De funksjonene i Forsvaret som har oppgaver i oppfølgingen av veteraner skal styrkes og samordnes bedre. Det foretas derfor en evaluering av dagens apparat med den målsetting at Forsvaret skal krafte samle ressursene på en bedre måte.

- Norske og afghanske styrker gjennomfører operasjon Chashme Naw.

Det må være kun *ett* kontaktpunkt for dem som trenger oppfølging – «Én dør inn»

TILTAK

● TILTAK 55

Forsvaret evaluerer de delene av virksomheten som har veteranrelaterte oppgaver. Målet er å etablere et effektivt og kompetent apparat til å ta seg av både veteraner i tjeneste og veteraner som har avsluttet sitt arbeidstakerforhold til Forsvaret. Apparatet skal kunne tilpasses ekstraordinære behov, for eksempel når alvorlige skadede kommer hjem. Organisasjonen skal ligge høyt plassert i forsvarsstrukturen med god tilgang til forsvarsledelsen og ledes av en person på høyt nivå. Veteraner som søker hjelp skal kunne henvende seg til ett punkt, som så veileder videre etter behov.

.....

● TILTAK 56

Forsvaret skal utarbeide et eget kompetansebevis etter tjeneste i internasjonale operasjoner. Et slikt kompetansebevis kan for eksempel øke den enkeltes muligheter ved overgang til det sivile arbeidsmarkedet.

.....

● TILTAK 57

Regjeringen vil videreutvikle en internettportal som favner hele samfunnets tilbud og ivaretagelse av personell i internasjonale operasjoner. Forsvaret skal vurdere å utvikle plattformer hvor veteraner, familier og samfunnet for øvrig kan kommunisere med Forsvaret.

.....

● TILTAK 58

Forsvaret vil videreutvikle kompetansen innenfor bruk av sosiale medier for presse- og informasjonsmedarbeidere som deployeres med styrkene. Forsvaret har satt i gang et arbeid for å bedre utnytte sosiale medier som en dialogbasert kommunikasjonsarena mellom Forsvaret og befolkningen.

.....

● TILTAK 59

Forsvaret vil i samarbeid med én eller flere organisasjoner se på mulighetene for å involvere næringslivet vedrørende konkrete rammeavtaler om sysselsetting av veteraner.

.....

REGLENE OM OBJEKTIVT ANSVAR OG KOMPENSASJONSORDNINGEN

I tillegg til reglene om lovbestemt oppfølging av veteranene, er det etablert et nytt ansvarsgrunnlag – objektivt erstatningsansvar – ved personskade i internasjonale operasjoner fra 1. januar 2010. Det betyr, enkelt sagt, at staten, uavhengig av skyld, skal erstatte tap påført militært og sivilt personell i Forsvaret på grunn av fysisk eller psykisk skade eller sykdom som er oppstått som følge av tjeneste i en internasjonal operasjon.

Det er også innført en særskilt kompensasjonsordning for forsvarspersonell som har pådratt seg psykiske belastningsskader i internasjonale operasjoner for perioden 1978 og frem til 1. januar 2010. Tiltak for å presisere og forenkle saksbehandlingen er iverksatt. Det arbeides videre med å utvikle ordningen.

TILTAK

● TILTAK 60

FD vil etablere klagenemnd for den særskilte kompensasjonsordningen og evaluere denne etter to år.

.....

● TILTAK 61

Regjeringen arbeider med å utvikle den særskilte kompensasjonsordningen.

.....

Samarbeidet med organisasjonene med vekt på lavterskelordninger og lokale møteplasser skal videreutvikles

Veteran- og arbeidstakerorganisasjonene har vært viktige samarbeidspartnere ved utarbeidelsen av handlingsplanen. Organisasjonene utfyller hverandre og er helt avgjørende samarbeidspartnere i arbeidet for veteranenes sak. De besitter også verdifull kunnskap, ikke minst gjennom sine direkte møter med enkeltmennesker.

Veteranpolitikk er også personellpolitikk, og de aller fleste forsvarsansatte vil etter hvert ha erfaring fra flere internasjonale operasjoner. Samarbeidet med arbeidstakerorganisasjonene er derfor en forutsetning for videre utvikling av Forsvarets personellpolitikk.

FD vil videreutvikle det gode samarbeidet med organisasjonene innenfor veteranområdet. Nye tiltak for å utvikle dette samarbeidet er innføringen av årlige veterankonferanser der organisasjonene har sin naturlige plass og kvartalsvise møter mellom departementet og organisasjonene. Forsvaret skal samarbeide med organisasjonene om utarbeidelse av informasjonspakker til veteranene når de kommer hjem. FD anerkjenner organisasjonenes kompetanse og viktighet, noe som gjenspeiles i en økning av den årlige driftstøtten departementet gir til veteranorganisasjonene. I perioden 2005–2011 har denne økt fra 6.4 til 11.1 mill. kr.

TILTAK

● TILTAK 62

FD skal i samarbeid med Forsvaret arrangere årlige veterankonferanser.

.....

● TILTAK 63

FD skal gjennomføre kvartalsvise møter med organisasjonene om saker som omfatter personell før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner, i tillegg til virksomhet og aktivitet knyttet til dette. Disse møtene vil spesielt fokusere på videre oppfølging, evaluering og videreutvikling av handlingsplanen.

.....

● TILTAK 64

Veteranorganisasjonene inviteres til å delta med en representant i FDs programråd når det gjelder forskning som omhandler tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

.....

● TILTAK 65

FD vil i samarbeid med Forsvaret og organisasjonene tilby opplæring av enkeltpersoner og ledelse i organisasjonene og Forsvaret innen avtale- og lovverk og rutiner for kunnskapsbygging og felles forståelse på fagområdet.

.....

● TILTAK 66

Forsvaret skal, i samarbeid med NVIO, videreutvikle opplegget med månedlige lokale veterantreff. Eksisterende ordning omfatter 46 treffsteder. Forsvaret vil støtte tiltak som fører til ytterligere muligheter for veteraner å treffes på regelmessig basis slik det i dag gjøres med den etablerte kameratstøtteordningen.

.....

● TILTAK 67

FD vil gi økonomisk støtte for tiltak som bidrar til videreføring og videreutvikling av informasjonsarbeid til kompetanseheving og forståelse for de skadede veteranenes situasjon i det sivile hjelpeapparatet og i samfunnet. FD har i 2011 støttet Veteranforbundet SIOPS med kr 300 000,- til prosjektet «Helt hjem».

.....

● TILTAK 68

Forsvaret skal, i dialog med arbeidstakerorganisasjonene, utrede hvordan etatens bedriftshelsetjeneste bedre kan bidra til aktive friskmeldingsprosesser. Videre skal det vurderes om Forsvaret bedre kan sikre tilrettelegging og aktivering av personer som gjennom tjenesten har fått permanent eller midlertidig redusert yteevne.

.....

- KNM «Fridtjof Nansen»
under operasjon
ATALANTA, Adenbukten.

Forskning og kartlegging skal frembringe kunnskap som danner basis for fremtidige forebyggende tiltak og behandling

Forutsetningen for kontinuerlig å kunne bedre ivaretagelsen av personell i internasjonale operasjoner er økt kunnskap om virkninger, belastninger og situasjonen generelt for de tjenestegjørende og deres pårørende. Forskning på psykiske belastningsskader vil ha særlig prioritet.

FORSVARSDEPARTEMENTET GIR STØTTE TIL FLERE FORSKNINGSPROSJEKTER

FD har nå igangsatt et programområde som blant annet skal frembringe kunnskap om veteranenes helse og livssituasjon, samt hva som virker forebyggende på skader. Departementet ga i 2010 Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i oppdrag å utarbeide en rapport med oversikt over veteranforskning. Denne rapporten danner en del av grunnlaget for etablering av prosjekter innenfor programområdet for veteranforskning.

Departementet bevilget kr. 600 000,- til FSAN i 2010 til oppstart av en etterundersøkelse av soldater fra Libanon, Irak, Balkan, Somalia og Afghanistan, og kr. 100 000,- til et prosjekt

knyttet til midtvalueringen som gjennomføres rutinemessig for større kontingenter.

FD har bevilget kr 125 000,- til NKVTS for ferdigstilling av en doktorgrad på etterlatte etter Vassdalenykken.

PROGRAMOMRÅDET FOR VETERANER – BAKGRUNN

Forskningen på veteraner skal kompletteres med flere samfunnsvitenskapelige perspektiver i tillegg til det medisinske. I dette ligger behovet for å få økt kunnskap om den større sosiale sammenhengen veteranen inngår i, både arbeidsmessig og privat, samt hvilken betydning utenlandsopphold har i en slik sammenheng. Internasjonale oppdrag kan medføre stor belastning på familielivet, og det foreligger mange rapporter om at tanken på familien hjemme er den største. Det er også behov for mer kunnskap om veteranenes livssituasjon og levekår etter avsluttet tjeneste. Organisasjonene vil være viktige samarbeidspartnere i dette arbeidet.

36

TILTAK

● TILTAK 69

Forskning under FDs programområde for veteraner:

- FD vil bevilge kr 700 000,- til videreføring av etterundersøkelsen i regi av Forsvarets sanitet (FSAN) i 2011.
- Forsvaret vil gjennomføre et prosjekt for å forbedre metode og styrke systemet for seleksjon og screening.
- Forsvaret vil gjennomføre en fremoverskuende studie som følger soldater over tid; fra innrykk, seleksjon samt før, under og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner (prospektivt studie).
- Forskning på arbeidsmiljø, mestring og arbeidshelse blant veteraner.
- Forskning på forhold tilknyttet arbeid og familie.

● TILTAK 70

FD vil videreutvikle en kunnskapsbase med utgangspunkt i eksisterende forskning.

● TILTAK 71

Forsvarets helseregister skal være sentralt i FoU knyttet til veteraner;

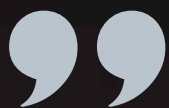
- Forsvaret har anskaffet og tatt i bruk en ny teknisk løsning for Forsvarets helseregister som sikrer bedre funksjonalitet.
- Forsvaret har gjennomført en kvalitetskontroll av helseregisteret for å treffe ytterligere tiltak med hensyn til datakvalitet og ressurser til å ha god oversikt over helsetilstanden til sitt personell.
- Forsvarets helseregister vil gjennom konkrete samarbeidsavtaler med andre nasjonale helseregistre styrke relevant dataomfang og -kvalitet.

● TILTAK 72

Forsvaret skal følge opp rapporten om Gulfveteranene.

● TILTAK 73

FD, JD, HOD og AD skal i fellesskap gjennomføre en levekårsundersøkelse for å få økt innsikt i veteraners og andre utsendtes livssituasjon for videre oppfølging. Resultatene fra denne undersøkelsen vil også være styrende for den videre forskningen, samt gi informasjon som kan danne grunnlag for flere interdepartementale tiltak.

FD, JD, HOD og AD skal i fellesskap gjennomføre en levekårsundersøkelse. Undersøkelsen er et viktig tiltak for å gi økt innsikt i personellets helse- og livssituasjon

Internasjonalt samarbeid skal bidra til erfarings- og kunnskapsutveksling på veteranfeltet

Veteranarbeidet er et felt i stadig utvikling også internasjonalt, og gjensidig erfarings- og kunnskapsutveksling mellom nasjonene er viktig. Det er særlig innenfor det nordiske samarbeidet at veteranarbeidet er satt på dagsorden, men vi ser nå en utvikling mot økt samarbeid på dette området også i NATO.

NORDISK SAMARBEID

Gjennom det nordiske forsvarssamarbeidet i Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO) er veteranområdet forankret som et satsingsområde på alle nivå. I tillegg til generell utveksling av ideer og erfaringer, ser man på samarbeid innen veteranforskning og ivaretagelse før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner med spesiell vekt på hjemkomstfasen.

Med bakgrunn i at Sverige har ordførerskapet i NORDEFECO i 2011 har Forsvarsdepartementet iverksatt kartleggingen *Identify common areas for Nordic cooperation on veteran issues*. Planen er at rapporten skal behandles ved NORDEFECO's forsvarsministermøte i november 2011.

DET DANSKE INITIATIVET I NATO

Som en oppfølging av erklæringen fra toppmøtet i Lisboa november 2010 innenfor veteranområdet, har Danmark fremmet et initiativ som tar sikte på å etablere et rammeverk og en arena for samarbeid i NATO. Områder som nevnes er nasjonal tilnærming, tilgjengelige behandlingsalternativer, «best practices» og utveksling av nye ideer. Regjeringen støtter det danske initiativet.

SAMARBEID MED ANDRE LAND

FD har initiert kontakt med land utenfor Norden som har kommet langt innenfor feltet veteranoppfølging. Storbritannia skiller seg så langt ut som et spesielt interessant modell- og samarbeidsland. Andre nasjoner av interesse er blant annet Australia, Canada, Nederland, Tyskland, og USA.

TILTAK

● TILTAK 74

Regjeringen vil gjennom NORDEFECO se på samarbeid knyttet til veteranforskning og ivaretagelse før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner med spesiell vekt på hjemkomstfasen.

.....

● TILTAK 75

FD vil ta initiativ til at belastingsproblematikken blir tatt opp i det nordiske forsvarssamarbeidet.

.....

● TILTAK 76

NORDEFECO planlegger å gjennomføre en nordisk veteran konferanse i 2012.

.....

● TILTAK 77

Forsvaret vil kontinuerlig vurdere internasjonale samarbeidsprosjekter og avtalefestet samarbeid med allierte land mht. rekruttering av militært medisinsk fagpersonell.

.....

● TILTAK 78

FD og Forsvaret vil videreutvikle dialogen om veteran spørsmål med relevante samarbeidsland.

.....

● TILTAK 79

Regjeringen vil gjennom NORDEFECO vektlegge økt samarbeid med Estland, Latvia og Litauen på veteranområdet.

.....

● TILTAK 80

Regjeringen vil, i tråd med erklæringen fra NATO-møtet i Lisboa 2010, bidra til at veteran spørsmål blir satt på agendaen i NATO og følge opp det danske initiativet med å bidra til at NATO engasjerer seg mer grunnleggende på veteranområdet.

.....

Med stolthet og heder skal vi
minnes dem som gikk bort mens
de var i landets tjeneste

Grete Faremo

UTENRIKSTJENESTEN

UD vil sikre god utvelgelse, opplæring og oppfølging av ansatte og deres medfølgende til stasjoner med forhøyet helserisiko

Norges utenrikspolitiske oppgaver spenner vidt, og utenrikstjenesten bringer våre ansatte både til konfliktområder og mange andre typer krevende steder å jobbe i. Dette stiller stadig nye krav til UD som arbeidsgiver

Jonas Gahr Støre

Utenriksdepartementets medarbeidere og medfølgende familie skal sikres god ivaretagelse før, under og etter utenlandstjeneste

Et økende antall tjenestemenn tjenestegjør på steder med høy risiko pga. krig eller krigsliknende tilstander, kriminalitet, alvorlig forurensing eller andre trusler mot psykisk og fysisk helse, samt kombinasjoner av disse.

Grad av psykisk slitasje er normalt forhøyet blant personell som over lengre tid har vært utsatt for høy risiko. Dette kan gi seg utslag i dårlig søvn, økt fysiologisk beredskap, fryktreaksjoner, konsentrasjonsvansker, samarbeidsproblemer og kan ha en kumulativ effekt på andre typer stressopplevelser.

Psykososial ivaretagelse nødvendiggjør tiltak og tilrettelegging som dekker hele tidsløpet ved utestasjonering. Dette går fra rekruttering via utreiseforberedelser og oppfølging under oppholdet, til mottak ved hjemkomst og støtte til tilpassning hjemme. En slik «tiltakskjede» forutsetter samordnede rutiner og prosedyrer.

UD vil i samarbeid med FD, UD's leverandør av helseundersøkelser og andre aktører sikre god utvelgelse, opplæring og oppfølging av ansatte og deres medfølgende til stasjoner med forhøyet helserisiko. Her vil departementet også trekke på Forsvarets erfaring.

Gode rutiner for utvalg og forberedelse av medarbeidere skal sikre at de er i stand til å utføre oppgavene

Ansatte ved spesielt utsatte stasjoner skal gjennomføre grundig fysisk og psykisk helsesjekk før, under og etter tjenestegjøringen. Et tilbud om dette vil også gis til de medfølgende.

Opplæringsprogram som har til hensikt å bygge teamfølelse og gode arbeidsmiljø ved å styrke evnen til krisehåndtering og skape gjensidig tillit mellom stasjon og hjemmeapparatet er av stor betydning. Departementet vil samarbeide med blant andre FD om egnede opplærings tiltak.

TILTAK

● TILTAK 81

UD vil innføre kartleggingsverktøy i seleksjon av personell i samarbeid med Forsvaret, og involvere særskilt fagekspertise i rekrutteringen.

● TILTAK 82

UD vil innføre obligatorisk psykisk og fysisk helsesjekk ved de mest utsatte stasjonene før, under og etter tjenestegjøring, inkludert debrief. Medfølgende skal tilbys det samme.

Stadig flere tjenestegjør på steder med forhøyet helserisiko på grunn av krig, konflikter, kriminalitet, alvorlig forurensing eller andre trusler mot psykisk og fysisk helse

44

- Høy sikkerhet ved Norges ambassade i Islamabad.

Debrief etter kritiske hendelser for personell ved spesielt utsatte stasjoner vil være obligatorisk

Eksisterende tiltak utvikles for å sikre god ivaretagelse av medarbeidere under og etter tjenestegjøringen

Konsekvensene av dårlige arbeidsmiljøer, kombinert med høy beredskap og risiko kan slå negativt ut på personellens psykiske helse. Tiltak overfor stasjonene må tilpasses både akutte og mer langsiktige behov for oppfølging.

Kollegastøtten skal yte førstelinjehjelp i form av enkel psykologisk kriseintervensjon etter traumatiserende hendelser eller i situasjoner med vedvarende tung stressbelastning, og skal være en støtteperson for alt personell ved stasjonen og deres familier.

Ordningen «**Rest and recuperation**» gir rett til særskilt fravær. Vurderinger av behov foretas regelmessig. Evaluering viser at den oppleves verdifull ved samtlige stasjoner. Den har stor effekt på motivasjon og yteevne og virker forsterkende på rekrutteringen til stasjonene.

Regelmessig helsesjekk er en viktig ordning for utsendte og medfølgende. Poenget er å være i forkant. Prognosen er langt bedre for lettere problemer enn for dem som har gått over tid.

Stressmestringssamlinger og debrief gjennomføres etter kritiske hendelser og rutinemessig for personell ved de mest utsatte stasjonene. Samarbeidet med Forsvarets sanitet ble

innledet i 2010. Samlingenes innhold tilpasses deltakernes situasjon og opplevelse. Personalseksjonen i UD tar kontakt ved alle større hendelser der våre ansatte direkte eller indirekte er involvert og tilbyr samtaler. I tillegg foretas støttebesøk til ulike stasjoner.

TILTAK

● TILTAK 83

UD vil videreutvikle opplæringen i teambygging knyttet til tjeneste ved spesielt utsatte stasjoner.

● TILTAK 84

UD vil informere hjemmевærende familie om forhold knyttet til tjenestegjøringen, herunder rettighetsaspektet.

● TILTAK 85

UD vil styrke kollegastøttefunksjonen. Kollegastøtten skal ha en rolle ved kritiske hendelser og ved stor stressbelastning. Alle ambassader har minst én kollegastøtte, som har fått opplæring.

● TILTAK 86

UD vil arrangere stressmestringssamlinger for personell ved stasjonene under tjenestegjøring og etter kritiske hendelser.

Norge er en sentral utviklingspolitisk aktør i en rekke konfliktfylte områder. Våre ansatte skal ivaretas på en god måte uansett hvor de er stasjonert

Erik Solheim

Tilbudet etter avsluttet tjeneste til medarbeidere og deres familier skal styrkes

Utenriksdepartementet arrangerer jevnlige samlinger for barn av ansatte ved hjemkomst. Dette kan være spesielt viktig for barn som har vært involverte i krevende situasjoner over tid. Det vil også for utsendte og medfølgende kunne være et behov for «avrapportering» ved hjemkomst. Alle utsendte fra de mest utsatte stasjonene skal gjennomgå debrief ved hjemkomst.

TILTAK

● **TILTAK 87**

UD vil vurdere hvordan anerkjennelse av avsluttet tjenestegjøring ved de mest utsatte stasjonene best kan markeres.

.....

● **TILTAK 88**

UD vil styrke arbeidet med samlinger som per i dag arrangeres for barn av ansatte som nettopp har kommet hjem fra tjenestegjøring i utlandet.

.....

- Etter angrepet på Serena hotell i Kabul i 2008 er sikkerheten ved ambassaden blitt betydelig styrket.

JUSTISSEKTOREN

Personell fra justissektoren gir bred og variert bistand i konflikt- og katastrofeområder over store deler av verden

Personellet skal ha en meningsfull tjeneste med minst mulig risiko for skade og med trygghet for å bli ivaretatt

Justis- og politidepartementet sender ut flere typer personell i internasjonal tjeneste

PERSONELL FRA DSB

Personell fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) gir støtte til internasjonale organisasjoner som FN, NATO og EU i form av både enkelt eksperter og støtteteam. En rekke yrkeskategorier er representert, og eksternt personell blir ansatt i DSB mens de tjenestegjør.

PERSONELL FRA STYRKEBRØNNEN

«**Beredskapsgruppen Styrkebrønn**» (**Norwegian Rule of Law Pool**) – **SB** består av dommere, statsadvokater, krigsadvokater, forsvarsadvokater, politiadvokater og kriminalomsorgspersonell, totalt ca 100 medlemmer, som på kort varsel skal kunne bistå med demokrati- og rettsstatsutvikling i land som har hatt krig eller interne konflikter, i land som er i en overgangsfase fra totalitært regime eller i land med svake demokratier.

NORSK POLITIPERSONELL DELTAR I UNITED NATIONS POLICE – UNPOL

Hovedoppgavene er å være rådgivere og mentorer for lokalt politi etter en konflikt. Dette betyr å bo og tjenestegjøre tett på lokalbefolkningen med de utfordringer dette medfører av logistikk og sikkerhet.

Personellet som skal i internasjonale operasjoner skal være så godt forberedt som mulig

POLITIPERSONELL

Polititjenestemenn og -kvinner må ha tre års tjeneste etter Politihøgskolen før de kan søke internasjonal tjeneste. Aktuelle søkere gjennomfører blant annet Politihøgskolens FN-grunnkurs og blir vurdert opp mot de aktuelle operasjonene. Ut fra en totalvurdering blir den enkelte tilbudt kontrakt på 6 eller 12 måneder alt avhengig av hvilken operasjon det gjelder. I løpet av tjenestetiden ute gjennomfører kontingentlederen medarbeidersamtaler hvor hovedinntrykkene blir meldt tilbake til Politidirektoratet.

DSB-PERSONELL

Alt personell skal rekrutteres på bakgrunn av definerte kompetansekrav som fastsettes på bakgrunn av de erfaringer tidligere oppdrag har gitt, i samarbeid med de internasjonale organisasjonene, og i samarbeid med søsterorganisasjoner i andre land.

Alt personell som rekrutteres skal i utgangspunktet gis en felles grunnopplæring. Deployeringsrutinene kan være forskjellige fra oppdrag til oppdrag, men personellet skal i utgangspunktet gjennomgå et utsjekkings- og forberedelsesprogram skreddersydd til det konkrete oppdraget. Uavhengig av oppdragets art inngås det arbeidskontrakt med den enkelte

- UNPOL på jobb i Liberia. <<
- ANP soldaten Laili får premie for beste kvinnelige skytter av den norske politimentoren. >>

50

for hvert oppdrag, basert på en *generell* avtale om deltakelse i utenlandsarbeidet.

All personeldokumentasjon som kreves for å arbeide for den aktuelle organisasjonen skal kvalitetssikres og sendes til organisasjonen i henhold til inngåtte avtaler. Personellet kan også bli bedt om å signere *etiske* og andre retningslinjer for sin opptreden.

STYRKEBRØNNPERSONELL

Personell som rekrutteres til poolen må ha minimum fire års praksis fra fagområdet. Nye medlemmer i Styrkebrønnen må delta på en ukes obligatoriske forkurs.

Ved uttak av personell til oppdrag vurderes kompetansebehov i stillingen, kjønn, arbeidssted versus tidligere belastning på arbeidssted eller embete. Kontrakt inngås normalt for ett år.

Nyhetsbrev sendes alle medlemmer for å sikre informasjonstilgang og for å holde motivasjonen oppe i påvente av oppdrag.

Forberedelse og ivaretagelse av personellet før, under og etter oppdrag avhenger blant annet av sikkerhetssituasjon og de humanitære forholdene i oppdragslandet

KONKRET OPPFØLGING FØR OPPDRAG

Før personellet sendes ut i oppdrag gjennomføres helsesjekk. Personell som sendes til konfliktområder briefes på ulike måter; av personell som er kommet hjem fra misjonsområdet, gjennom trening og samøvingssamlinger med annet personell som skal i oppdrag i tilsvarende område, som for eksempel politi-, forsvars- eller UD- personell og ved kontakt med teamleder.

Ved oppstart av nye oppdrag i konfliktområder samles det aktuelle teamet til en til to dagers utreisebriefing med foredragsholdere fra forskjellige temaområder som; risiko/sikkerhetsproblematikk, helse, psykolog, forskere med politisk og samfunnsmessig innsikt i området/landet, samt landinfo fra UD. JD som arbeidsgiver sørger for tilrettelegging for utreise; herunder ordne tjenestepass, visum, transport ved utreise og sikre mottak ved ankomst i oppdragslandet.

Personellet skal ha en meningsfull tjeneste med minst mulig risiko for skade og med trygghet for å bli ivaretatt

POLITIPERSONELL

Politipersonell blir utstyrt med fullt personlig verneutstyr og satellittkommunikasjon. Der situasjonen krever det, er politipersonell bevæpnet og kjører pansrede kjøretøy. Politidirektoratet har en joutjeneste 24 timer i døgnet som også innbefatter medisinsk evakuering og støtte til politipersonell i internasjonale operasjoner.

DSB-PERSONELL

Ved deployering og under oppdraget skal personellens nærmeste og arbeidsgivere gis informasjon om oppdraget. Under oppdraget skal det til enhver tid finnes ordninger (rutiner og tekniske kommunikasjonsløsninger), slik at personellet skal kunne kontakte hjemmestab i Norge til enhver tid. Det skal finnes ordninger for *evakuering* av personellet ved behov, og ansvaret for sikkerheten på innsatsstedet skal avklares.

STYRKEBRØNNPERSONELL

Oppdrag i land hvor det er krigsliknede tilstander eller en ustabil sikkerhetssituasjon stiller krav til:

- Utrustning og personlig verneutstyr
- Satellittkommunikasjon, pansrede kjøretøy og eventuell eskorte
- Oppfølging av deltakere under og etter oppdrag

Under oppdrag bistås personellet med problemstillinger knyttet til det å være i oppdrag, sikkerhetsproblematikk, forhold knyttet til engasjementet, familie eller velferdsproblematikk. Justisdepartementet har 24 timers tilgjengelighet i samarbeid med Politidirektoratet og norsk nødmedisinsk enhet.

Av restitusjonshensyn og for å bøte på savnet av familien, har personellet **gratis hjemreiseordning** i kontraktsperioden.

Personell som har vært utsatt for traumatiske hendelser tilbys psykologisk oppfølging.

Arbeidsgiver skal følge opp personellet etter hjemkomst. De skal få best mulig behandling og oppleve overgangen fra tjenesten mest mulig sømløs og helhetlig

Personellet og deres nærmeste skal oppleve samfunnets anerkjennelse av den innsatsen de har gjort ved at alt personell skal gis anerkjennelse for sin innsats etter endt oppdrag. Dette inkluderer også eventuell utdeling av medaljer etter de regler som gjelder.

- Norsk politirådgiver på jobb sammen med lokalt politi i et konfliktområde (UNTAES). <<
- Avslutningsmiddag i kvinnefengselet i Meymaneh. >>

POLITIPERSONELL

Politipersonell som kommer hjem etter endt tjeneste blir møtt på Gardermoen av representanter fra Politidirektoratet. Dimittering skjer etter en grundig helsesjekk. Vedkommendes tjenestested har fått informasjon om detaljer rundt hjemkomsten og tjenestestedets forpliktelser vedrørende ivaretagelse av hjemkommet personell.

Personellet blir innkalt til en to dagers debrief for å drøfte forskjellige utfordringer sammen med eventuell partner. Etter endt tjeneste i internasjonale operasjoner blir personellet ilagt en karantene av dobbel varighet for tilsvarende oppdrag av tjenestetiden i utlandet.

For politipersonell gis det etter endt tjeneste spesiell anerkjennelse ved eget politidistrikt ved at politimesteren står for medaljeutdeling.

DSB-PERSONELL

Ved hjemkomst, enten personellet kommer hjem alene eller i grupper, skal det foretas debrief i egen regi før dimittering. Det skal også gis tilbud om psykologisk eller medisinsk bistand. Personellet skal gis anerkjennelse for sin innsats etter endt oppdrag. Dette inkluderer også eventuell utdeling av medaljer etter gjeldende regler. Personell fra DSB med akkumulert tjeneste utenlands over 6 måneder kan tildeles Sivilforsvarets medalje for internasjonal tjeneste.

Arbeidet skal dokumenteres og det skal utstedes attester. Det gjennomføres felles samlinger for alle som har deltatt på et oppdrag.

STYRKEBRØNNPERSONELL

Personellet inviteres etter avslutning av oppdrag til sluttsamtale med avslutningsmiddag. Sluttsamtalene gjennomføres ca. to ganger i året for de bilaterale prosjektene. Personell som avslutter oppdrag i en internasjonal organisasjon inviteres til sluttsamtale når det er praktisk mulig for vedkommende. Etter oppdrag i Styrkebrønn overleveres utvidet arbeidsbekreftelse på gjennomført oppdrag.

Justisdepartementet er i ubegrenset tid tilgjengelig for personell som har vært i oppdrag i konfliktområder.

TILTAK

● TILTAK 89

DSB skal forbedre nåværende ordning for medisinsk klargjøring av personell (vaksiner, helsesjekk mv.) gjennom et samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

● TILTAK 90

DSB skal forbedre nåværende ordning for anskaffelse av medikamenter og medisinsk utstyr gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

● TILTAK 91

DSB skal forbedre nåværende ordning for debrief av personell etter hjemkomst, samt oppfølgende legesjekk, herunder oppfølging over tid, gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

● TILTAK 92

DSB vil gjennomgå rutinene for å fange opp individuelle behov over tid, da personellet kommer fra en rekke ulike offentlige og private virksomheter.

● TILTAK 93

DSB skal lage rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media, for eksempel gjennom et kort mediahåndteringskurs før eller etter oppdraget.

● TILTAK 94

JD skal for styrkebrønnpersonell vurdere forbedringstiltak knyttet til beredskapsordninger hjemme og på oppdragsstedene.

● TILTAK 95

JD skal for styrkebrønnpersonell utforme rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media.

● TILTAK 96

Politidirektoratet vil aktivt legge til rette for en økning av kvinneandelen i de norske kontingentene.

● TILTAK 97

Politidirektoratet vil legge forholdene bedre til rette for hjemkommet personell når det gjelder utnyttelsen av deres kompetanse i deres videre karriere i politidistriktet.

● TILTAK 98

Politidirektoratet vil bygge opp lederkompetanse av erfarent personell for fremtidige sjefsstillinger i internasjonale operasjoner.

Internasjonalt samarbeid skal bidra til erfarings- og kunnskapsutveksling på feltet

Politidirektoratet har et tett nordisk samarbeid når det gjelder utveksling av deltakere og instruktører til FN- og EU- grunn- og lederkurs. Gjennom programmet *Training for Peace* (TFP) har Politidirektoratet ett tett samarbeid med utdanningsinstitusjoner i flere afrikanske land.

54

SAMARBEID OG OPPFØLGING

Oppfølgingen av personell som flere sektorer har ansvar for skal oppleves som god, profesjonell og mest mulig sømløs

Personell fra Forsvaret, utenriksstjenesten og politiet samarbeider ofte nært før og under internasjonale operasjoner

Samarbeid under operasjoner

UD og FD har felles innsatsområder i fredsbevarende operasjoner, som i ISAF (Afghanistan) og KFOR (Kosovo). Den norske militærleiren i Meymaneh huser også UD-personell og personell fra justissektoren.

I 2010 ble det inngått en avtale mellom FD og UD for økt samarbeid om utdanning av utsendt personell, samt beredskap for håndtering av episoder i konflikt- og kriserammede områder.

Et eksempel på sektoroverskridende samarbeid mellom politi og Forsvar er operasjonskonseptet i Afghanistan, der politirådgivere samarbeider med militærpolitiet i *Police Mentoring Team*. (PMT) For øvrig er det og har vært tett sektoroverskridende samarbeid mellom politiet og Forsvaret i de fleste internasjonale operasjoner. Dette ble særlig synliggjort i Kosovo mellom *UNMIK Police* og *KFOR*.

Det er viktig at politi og Forsvaret er samøvd forut for deployering i samme operasjonsområde.

TILTAK

● TILTAK 99

Interdepartementale avtaler for økt samarbeid om utdanning av utsendt personell, samt beredskap for håndtering av episoder i konflikt- og kriserammede områder vil bli videreutviklet. Denne type avtale ble i 2010 inngått mellom FD og UD.

- Head of mission i operasjonen *Temporary International Presence in the city of Hebron – TIPH* Britt Brestrup går patrulje sammen med en norsk polititjenestemann og en arabist. Brestrup var utlånt til UD fra Forsvaret i 2009-2010 for å lede denne internasjonale observatørstyrken, som med hjemmel i Osloavtalen skal observere og rapportere brudd på menneskerettighetene, internasjonal humanitær rett og Hebron-protokollen av 1997.

Det er et mål at hver enkelt veteran skal bli møtt på en god og kompetent måte der han eller hun bor

Hanne Bjurstrøm

58

Arbeids- og velferdsforvaltningens rolle

Arbeids- og velferdsforvaltningen forvalter tjenester og ytelser av stor velferdsmessig betydning for den enkelte, og ordningene utgjør sentrale deler av det offentlige velferdstilbudet. Arbeids- og velferdsforvaltningen består av den statlige Arbeids- og velferdsetaten, og samarbeid med kommunene om felles lokale NAV-kontor, som i tillegg til statlige ytelser også forvalter økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogram. Flere av tjenestene og ytelsene arbeids- og velferdsforvaltningen forvalter har særlig relevans for personell som har deltatt i utenlandstjeneste. Dette gjelder blant annet arbeidsrådgivning og formidling, arbeidsmarkedstiltak, yrkes-skadedekning, samt ordninger for inntektssikring som dagpenger og sykepenger.

Gjennom enkeltsaker som har vært omtalt i media og erfaringer videreformidlet av veteranorganisasjonene, har det vært påpekt svikt i arbeids- og velferdsforvaltningens håndtering av personell som har deltatt i internasjonale operasjoner. Kritikken mot saksbehandlingen har særlig vært knyttet til

lang saksbehandlingstid, for omfattende dokumentasjonskrav og manglende intern koordinering. Det har også vært påpekt at det er vanskelig å få kontakt med saksbehandler og at arbeids- og velferdsforvaltningens kompetanse om særlig Forsvarets veteraners situasjon oppleves som mangelfull.

Flere av de problemer som beskrives rapporteres også fra andre brukere av forvaltningen. Det arbeides derfor på to plan for å bedre oppfølgingen av veteraner. Det første og viktigste grepet er å gjennomføre tiltak for å bedre arbeids- og velferdsforvaltningens generelle måloppnåelse. Det andre er å iverksette spesifikke tiltak overfor personell som har deltatt i utenlandstjeneste.

Arbeids- og velferdsetaten har i 2009 og 2010 blitt tilført betydelige økte midler til drift, interne arbeidsprosesser har vært gjennomgått og forbedret, og kvaliteten i saksbehandlingen har blitt høynet gjennom implementering av nøkkelkontroller. Tiltakene har ført til klare forbedringer, blant annet har antall ubehandlede saker gått betydelig ned siden våren 2009.

Det har videre blitt gjennomført en rekke tiltak for å bedre den interne samhandlingen, tilgjengeligheten og brukeroppfølging i etaten. Disse forbedringene vil komme alle brukere til del, også veteraner. Videre har etaten iverksatt tiltak særlig rettet mot personell fra internasjonale operasjoner, dette gjelder særlig tiltak knyttet til kompetanseoppbygging og pilotprosjektet i Østerdalen. Disse er nærmere beskrevet senere i dette kapittelet.

TILTAK

● TILTAK 100

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet kurs for ansatte ved NAV Arbeidsrådgivning og rådgivende overleger i Arbeids- og velferdsetaten. Kurset er basert på en opplæringspakke som er utviklet i RVTS Øst. Det tas sikte på å skape kontinuitet i kompetanseoverføring fra RVTSene til Arbeids- og velferdsetaten.

● TILTAK 101

Arbeids- og velferdsdirektoratet vil legge til rette for samarbeidsformer som gjør det mulig for Arbeids- og velferdsetaten å trekke veksler på fagkompetansen ved RVTS i det daglige arbeidet med enkeltbrukere. Dette innebærer blant annet å gjøre eksternt og intern kompetanse på feltet kjent i etaten.

● TILTAK 102

Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjennomført møter med veteranorganisasjonene og vil ved behov videreføre denne dialogen.

Alle utsendte skal føle seg trygge på å bli ivaretatt både medisinsk og økonomisk. Dette gjelder også når symptomene først kommer senere

Statens pensjonskasses rolle

Statens pensjonskasse (SPK) forvalter ulike erstatnings- og kompensasjonsordninger som kan gi forsvarspersonell som tjenestegjør i utlandet økonomisk kompensasjon ved skade/sykdom, herunder:

- Yrkesskadeforsikringsloven
- Hovedtariffavtalen i staten §§ 23 og 24
- Protokoll av 16.05.2000 (INTOPS-avtalen)
- Kompensasjonsordning for psykiske senskader for tjenestegjøring i perioden (1978-2009)
- Forskrift om billighetserstatning for psykiske senskader
- Forsvarspersonelloven (gjeldende fra 1.1.2010)

For den enkelte som blir utsatt for skade eller sykdom kan kompensasjon fra disse ordningene være av stor betydning. SPK har derfor et betydelig ansvar som regelverksforvalter.

Det har i ulike medieoppslag vært rettet kritikk mot SPKs saksbehandling av krav om økonomisk kompensasjon som følge av skade eller sykdom ved utenlandsoppdrag. I medieoppslagene har det blant annet vært pekt på at saksbehandlingstiden har vært for lang. Det er uomtvistet at SPK forvalter et komplisert regelverk, hvor det kan være vanskelig for den enkelte å orientere seg om hvilke rettigheter man har. En av flaskehalsene SPK møter er tilgjengelig spesialistkapasitet. Det er ofte svært lang ventetid for å få time, og i tillegg bruker mange spesialister lang tid på å skrive rapport. Det er også vanskelig å finne spesialister som har kompetanse på dette området.

Det er viktig at de som har krav på kompensasjon får denne så raskt som mulig. Den enkelte skal også få god informasjon om sine rettigheter underveis. SPK har derfor gjennomgått sine saksbehandlingsrutiner og iverksatt flere tiltak for å redusere saksbehandlingstiden og bedre brukeroppfølgingen. Av konkrete tiltak nevnes:

- Tatt initiativ overfor Forsvarsdepartementet (FD) i forbindelse med innhenting av spesialisterklæringer. (Formelt sett krever forskriften at det innhentes spesialisterklæring etter særskilt mandat. SPK har imidlertid, i samarbeid med FD, valgt å fravike dette kravet i saker som allerede er godt dokumentert, og hvor skadelidte ikke selv krever at det innhentes spesialisterklæring).
- Gitt sakene høyeste prioritet. Det er ikke budsjettbeskränkninger knyttet til saksbehandlingskapasiteten på dette området.
- Hatt møter med veteranorganisasjonene og samarbeidet om å lage informasjonsmateriale.
- Laget informasjonsbrosjyre, med forenklet søknadsskjema, for å forenkle søknad om kompensasjon for psykiske senskader.

SPK vil fortsette å prioritere veteransakene høyt også i tiden fremover. Det vil løpende bli vurdert tiltak som ytterligere kan bedre informasjon, forutsigbarhet og service overfor denne brukergruppen. For saker etter den særskilte kompen-

sasjonsordningen dekkes utgifter til juridisk bistand i anledning saken. I tillegg bistår Forsvarets veteranadministrasjon med generell juridisk rådgivning knyttet til erstatning og trygd.

TILTAK

● TILTAK 103

Arbeids- og velferdsetaten, SPK, Helsevesenet og Forsvaret vil utarbeide en prosedyre for en samordnet spesialistutredning. Det skal etableres en helhetlig og forutsigbar prosess mellom Forsvaret og Arbeids- og velferdsetaten/SPK for håndtering av erstatningskrav. Som et ledd i dette tiltaket skal man også se på mulige løsninger for å korte ned ventetiden hos aktuelle spesialister, i samarbeid med Helsevesenet og Forsvarets sanitet.

Målet er at *alle* skal oppleve et imøtekommende, kompetent og helhetlig helsetjenestetilbud

62

Helsetjenestens rolle

Både personell som har utført utenlandstjeneste og deres nærmeste skal være trygge på at de får den oppfølgingen de har behov for. Det sivile helsevesenet har ansvar for å yte tjenester til denne gruppen på lik linje med befolkningen ellers.

Det sivile helsevesenet og Forsvaret har et overlappende ansvar for oppfølgingen av det personellet som faller inn under bestemmelsene i forsvarspersonelloven og dennes regel om ett års oppfølging fra Forsvaret. Det er viktig at helsetilbud fra det sivile helsevesenet og Forsvaret er samordnet.

Det store flertallet av personell fra utenlandstjeneste kommer hjem uten fysiske skader og har bevart god psykisk helse. Personell som har vært utsatt for harde påkjenninger under tjenesten kan imidlertid få stressplager. Stressymptomer utvikles oftest i direkte tilslutning til belastningene, men kan også starte senere. Hos de fleste avtar stressreaksjonene gradvis og forsvinner innenfor en kortere periode. Hos noen varer plagene lengre og kan utvikle seg til en psykisk lidelse. De vanligste er posttraumatisk stresslidelse (PTSD) og depresjon. Personell som er fysisk skadet har økt risiko for å utvikle psykiske helseproblemer. Utenlandstjeneste kan også medføre økt psykososialt stress med påfølgende psykiske problemer hos personellets nærmeste.

Regjeringen har styrket innsatsen innen psykiske helse-tjenester gjennom *Opptrappingsplanen for psykisk helse*. Den har bidratt til bedre kompetanse og kapasitet, både i spesialist-helsetjenesten og i kommunehelsetjenesten. I siste del av planperioden ble oppmerksomheten rettet særlig mot vold og traumatisk stress. Det sivile helsevesenet har imidlertid begrenset erfaring med personer som har deltatt i inter-nasjonale operasjoner. Spesielt diagnostisering kan innebære vanskelige årsaksvurderinger.

Forsvarets sanitet (FSAN) har spisskompetanse innen katastrofepsykiatri og spesiell kunnskap om og erfaring med å håndtere personell som har vært utsatt for sterke sanseinntrykk og traumatiske opplevelser, og vil derfor tilby psykologisk/ psykiatrisk utredning og videre henvisning til sivil helsevesen uavhengig av tiden som har gått siden tjenestegjøring. Dette samarbeidet mellom FSAN og det sivile helsevesenet vil bidra til viktig kompetanseoverføring som sikrer at dette personellets spesielle behov blir forstått og ivaretatt.

Et sentralt mål innenfor psykisk helsevern gjennom hele opptrappingsplanen har vært å desentralisere behandlingstilbudet og å vri tilbudet fra innleggelse til poliklinisk oppfølging. Det har derfor vært satset på å styrke de kommunenære tilbudene som distriktpsikiatriske sentre (DPSer). Begrunnelsen for dette er at det for pasienter med psykiske lidelser er viktig å leve et mest mulig normalt liv gjennom hele behandlingsforløpet. Også i den nye samhandlingsreformen er målet at pasienter skal få et faglig godt tilbud så nærme der de bor som mulig.

I mange tilfelle vil det være fastlegen som kommer i kontakt med personell som omhandles i denne handlingsplanen. Fastlegen har en sentral rolle når det gjelder å oppdage for eksempel psykiske lidelser tidlig og koordinere den medisinske oppfølgingen. Ved behov vil fastlegen henvise pasienter til videre utredning og behandling i spesialisthelsetjenesten. Personer med behov for langvarige og koordinerte helse- og/eller sosialtjenester har rett til å få utarbeidet individuell plan. Dette kan gjelde noen veteraner. En slik plan vil kunne bidra til å sikre samarbeid mellom ulike aktører og at tilbudet som gis er helhetlig og samordnet.

Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk (NMP) er kontaktpunkt for Forsvarets veteraner som har fått skader og har som hovedoppgave å sørge for at overføringen av pasienten fra Forsvaret til det sivile helsevesenet blir sikret på en medisinskfaglig forsvarlig måte.

Helsedirektoratet har iverksatt en gjennomgang av kjeden fra militært personell eventuelt blir skadet i internasjonale operasjoner og til vedkommende kommer hjem til behandling, videre utredning og rehabilitering i helsetjenesten i Norge. Målet er å avdekke mulige svakheter og foreslå eventuelle forbedringspunkter. Gjennomgangen gjennomføres i samarbeid med relevante deler av Forsvaret og helsetjenesten. Helsedirektoratet vil også informere helsetjenesten om veteranområdet i ulike fora som for eksempel større konferanser som samler brede grupper innenfor de ulike etater, samt møter med profesjonsforeninger etc.

Gjennom Pilotprosjekt Østerdalen vil man prøve ut modeller for oppfølging av militært personell som vil være nyttige for helsepersonell i alle deler av landet.

Forskning på traumatisk stress har en særstilling når det gjelder å forstå traumatiske reaksjoner under, rett etter og lengre tid etter en belastende hendelse/periode. I 2004 ble Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) etablert som et tverrdepartementalt initiativ. Senteret har en viktig rolle i generering og formidling av ny kunnskap om traumerelaterte temaer, herunder konsekvenser av belastninger som følger av deltakelse i internasjonale operasjoner. Også andre deler av senterets forskningsvirksomhet vil kunne være relevant for veteranområdet. Et eksempel er den omfattende Tsunami-forskningen som NKVTS har hatt ansvar for. Et nyere og meget viktig forskningstema er resiliens. I 2010 fikk senteret i oppdrag å igangsette et prosjekt om posttraumatisk vekst. Forventningen er at dette prosjektet på sikt vil kunne bidra til bedre forståelse for de faktorer som forebygger traumatisering og kan medvirke til raskere rehabilitering etter traumatiske hendelser. Det arbeides også med flere kompetansehevende tiltak for helsetjenesten, se tiltak 117 flg, side 68.

Målet er at alle skal oppleve et imøtekommende, kompetent og helhetlig helsetjenestetilbud. Det forutsetter at helsepersonell har nødvendig kunnskap også om denne gruppens spesielle situasjon og kjenner til mulighetene som finnes for råd og veiledning og hjelp til utredning, samt aktuelle opplæringstilbud.

En helhetlig ivaretagelse av personellet må omfatte oppfølging og tilbud om hjelp til utfordringer i familielivet før, under og etter operativ tjeneste

64

TILTAK

● TILTAK 104

HOD skal, i samarbeid med FD,AD og BLD, sende brev til alle landets kommuner og regionale helseforetak med informasjon om veteranenes spesielle situasjon, mulighet for råd, veiledning samt opplæringstilbud.

Bufetats rolle

Bufetat har blant annet ansvar for drift og forvaltning av landets familievernkontor.

Familievernet er en statlig finansiert lavterskeltjeneste med familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene er det naturlige sted å henvende seg for å få hjelp for samlivsvansker. Familievernet er den eneste del av hjelpeapparatet som har familien som hovedarbeidsområde og parbehandling som spesialfelt.

Tjenesten utgjør grunnstammen i hjelpetilbudet til familier i forbindelse med samlivsproblemer og konflikter i parforhold og familie. Det unike ved tjenesten er at den er et gratis allment lavterskeltilbud samtidig som kontorene er tverrfaglig bemannet på spesialistnivå. Det er ikke nødvendig med henvisning fra lege.

Det er familievernkontor i hvert fylke. Det finnes i dag 54 familievernkontor i Norge.

Familievernkontorene skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernet skal også foreta mekling etter ekteskaps- og barneloven i forbindelse med separasjon eller rettsvist om foreldreansvar, samvær eller hos hvem barna skal bo fast.

De fleste familievernkontor tilbyr i tillegg kurs og gruppeopplegg om aktuelle familie- og samlivstemaer. Blant tilbudene er samlivskurs og grupper for barn og voksne etter samlivsbrudd og når vold er problem i familien. Familievernet driver informasjon og opplæring på familie- og samlivsområdet. Aktuelle målgrupper er offentligheten, utvalgte befolkningsgrupper, media, barnehager, skoler og andre faggrupper. Familievernkontorene veileder fagpersoner og samarbeider med miljøer som jobber med familie, oppvekst og samlivstemaer.

Personell som skal i, er i, eller har vært i utenlandsoppdrag kan møte ulike familiemessige utfordringer. Før deployering vil personellet og eventuell partner og barn måtte innstille seg på viktige endringer i familiens struktur og daglige liv. Forhold til eventuelle foreldre og øvrig familie berøres også. Det er viktig at både personellet og øvrige familie er informert om vanlige utfordringer i en slik situasjon, og mulighet for hjelp og rådgivning ved behov for dette.

I innsatsperioden kan partner, eventuelle barn og øvrig familie føle usikkerhet og uro knyttet til personellens sikkerhet, gjerne forsterket av medieoppslag mv. God kontakt med partner og barn bør sikres under deployeringen.

Etter hjemkomst kan det også oppstå utfordringer knyttet til å reetablere familielivet igjen. Vi vet at raten for skilsmisse eller samlivsbrudd er høyere i veteranpopulasjonen enn gjennomsnittet i befolkningen. For å ivareta stabile og robuste samliv bør tilbud om hjelp til å løse samlivsutfordringer være godt kjent og lett tilgjengelig.

Disse forhold tilsier at en helhetlig ivaretagelse av veteranene også må omfatte oppfølging og tilbud om hjelp til utfordringer i familielivet både før, under og etter operativ tjeneste.

TILTAK

● TILTAK 105

Bufetat vil bidra til en god oppfølging av veteranene og deres familier gjennom informasjon i oppsettingsfasen og etter hjemkomst om utfordringer for familie- og parforhold, og om hvilke forebyggende tiltak og hjelpetilbud som kan gis.

● TILTAK 106

Bufetat vil gjennom sine familievernkontor tilby rådgivning til familier og pårørende under innsatsperioden, og til veteraner og deres familier etter hjemkomst, med sikte på å håndtere samlivs- og familiemessige utfordringer.

● TILTAK 107

Bufetat kan gi tilbud om samlivskurs etter nærmere avtale med Forsvaret.

Pilotprosjektet; et sektorovergripende samarbeidsprosjekt for personell i internasjonale operasjoner

Regjeringen har iverksatt Pilotprosjekt Østerdalen. Dette prosjektet har som hovedmål at veteraner og deres pårørende skal oppfatte oppfølgingen fra samfunnets side som mest mulig koordinert, sømløs og kompetent. Dette er helt vesentlig for at samfunnet skal kunne ivareta personellet på en så god og verdig måte som mulig både før, under og etter tjeneste. Prosjektet involverer både Elverum og Åmot kommune, fylkeskommunen og staten.

Pilotprosjekt Østerdalen skal utvikle og prøve ut modeller for:

- Samarbeid mellom Forsvaret og kommunene slik at den enkelte veteran tilbys nødvendig helsehjelp, og at denne hjelpen er helhetlig og kunnskapsbasert og gis på riktig omsorgsnivå
- Oppfølging av veteranens nærmeste familie gjennom samarbeidsavtale mellom Forsvaret, kommunenes hjelpeapparat og regionale støtteapparat så som familievernkontoret
- Et samarbeid mellom Forsvaret, kommunene og Arbeids- og velferdsetaten med det formål å yte tilpasset og tilrettelagt bistand og oppfølging med sikte på å komme i arbeid.

Prosjektet har tre fagsøyler, som følges opp av henholdsvis HOD, BLD og AD. Den interdepartementale arbeidsgruppen er styringsgruppe for prosjektet. Forsvaret stiller med en

representant i alle delprosjektene og en brigader som inngår i ledergruppen. Forsvarets rolle er å bidra i arbeidsgruppene med relevante medarbeidere i undergruppene.

Det er en målsetting at personell som har deltatt i internasjonale operasjoner gis en faglig god oppfølging som kan imøtekomme den enkeltes behov. Dette forutsetter at alle som yter tjenester har kunnskap om de særlige problemer dette personellet og deres nærmeste kan oppleve. Det er videre en målsetting at tjenesteyterne har kunnskap om eksterne kompetansemiljøer de kan benytte seg av i møte med en veteran og/eller deres pårørende.

Pilotprosjektet har som hovedformål å utvikle modeller for samarbeid som vil være overførbare til andre kommuner/deler av landet. Erfaringene vil også kunne nyttiggjøres i møte med andre enn Forsvarets veteraner.

TILTAK

● TILTAK 108

FD, HOD, AD, BLD, Forsvaret, Bufetat, NAV og kommunene Elverum og Åmot har i samarbeid etablert et pilotprosjekt i Østerdalen. Målet er å utvikle gode modeller for samarbeid på tvers av sektorer som sikrer koordinert og effektiv oppfølging av den enkelte veteran. Prosjektet ble etablert i januar 2011 og har en varighet på 2–3 år. Det er utvidet i forhold til de opprinnelige ambisjonene ved at det ikke bare dekker samarbeid mellom Forsvaret og fastlegene, men også Bufetat og NAV.

● TILTAK 109

Arbeids- og velferdsetaten etablerer et kompetansemiljø for veteransaker ved NAV Elverum. Kontoret skal ha særlig kompetanse på tjenesteområder som er spesielt relevante for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner, og vil blant annet ha en informasjons- og veiledersrolle overfor Forsvaret og andre enheter i Arbeids- og velferdsetaten. Det vil også få i oppgave å utarbeide gode arbeidsmetoder (best practice) som kan overføres til andre deler av etaten.

● TILTAK 110

NKVTS bes om å bistå Pilotprosjekt Østerdalen med faglig kvalitetssikring og evaluering av helsesektorens rolle i prosjektet.

● TILTAK 111

Bufetat vil bidra til gjensidig kunnskapsutveksling mellom de ulike aktører i pilotprosjektet, og vil tilby kompetansebygging for familiekordinatorer, tilflytterkordinatorer og pårørende-kontakter om familie- og samlivsutfordringer, med særlig fokus på barnas situasjon.

● TILTAK 112

Hamar familiekontor vil delta i nødvendige samarbeidsfora i prosjektperioden.

Det er en målsetting at personell som har deltatt i internasjonale operasjoner gis en faglig god oppfølging som kan imøtekomme den enkeltes behov

67

● **TILTAK 113**

Familiekontoret kan bidra med informasjon til mannskaper og pårørende i oppsettingsperioden om samlivsutfordringer, hjelpetilbud og forebyggende tiltak.

● **TILTAK 114**

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling til familie og pårørende i innsatsperioden, og eventuelt i samarbeid med familie-/tilflytterkoordinator bistå i planlegging eller gjennomføring av samtalegrupper mv., herunder avklare forventninger til, og utfordringer ved hjemkomst.

● **TILTAK 115**

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling etter hjemkomst, herunder hjelp til å reetablere familielivet og til å håndtere samlivsmessige utfordringer knyttet til deployeringen.

● **TILTAK 116**

Den interdepartementale arbeidsgruppen for veteran-spørsmål vil bli opprettholdt og være styringsgruppe for pilotprosjektet i Østerdalen.

Kompetanseheving er nødvendig for å nå målet om et kompetent hjelpeapparat

En hovedmålsetting for regjeringen er å sikre god kompetanseoppbygging i det sivile hjelpeapparatet. FSAN besitter en unik kompetanse gjennom sitt kontor for psykiatri og stressmestring som bør nyttiggjøres.

Fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) ble etablert i tidsperioden 2006–2008 for å bidra til kompetanseheving i tjenesteapparatets ulike deler på relevante temaområder. Ressursentrene styres gjennom årlige oppdragsbrev fra Helsedirektoratet. Sentrene tilbyr konsultasjon, veiledning og opplæring til alle sektorer, og er et viktig verktøy for implementering av ny kunnskap, nasjonale retningslinjer og veiledere etc. I RVTSenes oppdragsbrev for 2010 lå det en forventning om at sentrene skulle opparbeide seg kunnskap om veteranområdet, og det ble stilt midler til rådighet til dette.

I tråd med Veteranmeldingen er det utarbeidet en opplæringspakke i militærpsykiatri for leger og psykologer i samarbeid mellom FSAN og RVTS Øst. Formålet er å sikre at denne gruppen tilbys faglig god psykisk helsehjelp både i de kommunale og de spesialiserte helsetjenestene etter hjemkomst. Opplæringspakken ble pilotert i oktober 2010 og skal implementeres i alle landets regioner i samarbeid mellom FSAN og RVTS. Innholdet omfatter introduksjon til den militære virkeligheten, særskilte utfordringer knyttet til denne og en

- Det er igangsatt et samarbeidsprosjekt mellom etatssjefene i Forsvaret, NAV, SPK og Helsedirektoratet om oppfølging av veteranene.

68

innføring i relevant traumebehandling. Det er et mål at det faglige innhold tilfredsstiller kravene om godkjenning av kurs for spesialisering og vedlikehold av spesialiteten for de aktuelle profesjonene. I oppdragsdokumentene for 2011 ble de regionale helseforetakene pålagt å påse at opplæringen gjennomføres.

RVTS Øst driver i tillegg et omfattende undervisningsprogram med tittelen «Tryggere traumeterapeuter». Programmet er til nå gjennomført ved fire helseforetak. RVTS Øst har også utviklet en egen fordypningsmodul for ekspertgruppen som omhandler styrking av tilbudet til FN/NATO-veteraner. FSAN vil ha ansvaret for deler av dette programmet. Veteranperspektivet vil bli anvendt aktivt. Målgruppen er leger og psykologer primært i spesialisthelsetjenesten. I østlandsregionen vil man gjennom dette nå få et nettverk med særskilt kompetente leger og psykologer.

Helsedirektoratet har også gitt alle fem RVTSene i oppdrag å etablere samarbeid med de regionale stressmestrings-teamene i Forsvaret for kompetanseoverføring og felles prosjekter.

Et annet og viktig eksempel på kompetanseoverføring og kompetansebygging er det samarbeidsprosjektet som nå er igangsatt mellom etatssjefene i Forsvaret, NAV, SPK og Helsedirektoratet om oppfølging av veteranene. Dette samarbeidet skal videreutvikles.

Forskning og kartlegging er en forutsetning for å utvikle nødvendig kompetanse til å utarbeide de rette tiltakene. En levekårsundersøkelse vil gi mer innsikt i personellens helse, økonomi og sosiale situasjon. I tillegg er det ønskelig å vite mer om hvem veteranene er og hvordan deres behov samsvarer med ulike sektors tilbud. Derfor vil FD, JD, AD og HOD igangsette en egen og uavhengig levekårsundersøkelse i 2011, ref. tiltak 73.

TILTAK

● TILTAK 117

Helsevesenet og Forsvaret vil i samarbeid utarbeide «kart» for hvilke tjenester som finnes og ansvar/rollefordeling mellom Forsvaret og det sivile helsevesenet, og innenfor de forskjellige tjenestene hos Forsvaret og det sivile helsevesenet.

● TILTAK 118

Forsvaret vil med støtte fra helsevesenet utarbeide en veiledende håndbok i militærpsykiatri.

● TILTAK 119

Forsvaret har sammen med RVTS Øst utviklet en opplæringspakke i militærpsykiatri for leger og psykologer. Opplæringspakken skal implementeres i alle regioner i samarbeid med RVTS og Forsvarets stressmestringsteam i regionen.

- Sanitetssoldat besøker iraksk familie.

● TILTAK 120

RVTS og FSAN skal arbeide for å gjøre opplæringspakken meritterende for leger og psykologer.

● TILTAK 121

NKVTS skal bistå RVTSene i implementering av opplæringspakken i militærpsykiatri for leger og psykologer gjennom faglig oppfølging etter nærmere avtale med Helsedirektoratet.

● TILTAK 122

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet spesialtilpassede kurs for ansatte i Arbeids- og velferdsetaten. Kursene vil bli tilbudt etatens rådgivende leger og nøkkelpersonell ved NAV Arbeidsrådgivning. Det er våren 2011 avholdt en todagers samling, som vil bli fulgt opp med en ytterligere todagers samling høsten 2011.

● TILTAK 123

I RVTSenes oppdragsbrev for 2010 ble regionsentrene bedt om å etablere et samarbeid med Forsvarets sanitet, nærmere bestemt med stressmestringsteamet i sin region, for kompetanseoverføring og felles prosjekter etter nærmere avtale med Helsedirektoratet. HOD vil i samarbeid med FD stimulere til hospiteringsordninger mellom RVTSene og Forsvarets stressmestringsteam.

● TILTAK 124

NKVTS skal vurdere ressursbehovet for fremtidig forskning vedrørende personell som har deltatt i internasjonale operasjoner.

● TILTAK 125

NKVTS vil få i oppdrag å kartlegge et utvalg veteraners erfaringer fra møtet med helsetjenesten (tiltaket vil koordineres opp mot levekårsundersøkelsen).

● TILTAK 126

Etatssjefene i Forsvaret, NAV, SPK og Helsedirektoratet vil møtes med jevne mellomrom for å drøfte problemstillinger knyttet til veteranoppfølging. Ved alvorlige skader eller dødsfall etableres det en ressursgruppe mellom Forsvaret, SPK og NAV for å ivareta den enkelte skadede og pårørendes behov for spesiell oppfølging.

OVERSIKT OVER TILTAKENE

70

● TILTAK 1

Forsvaret vil i samarbeid med FD gjennomgå dagens minnesmerker samt vurdere ett felles monument for personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 2

Forsvaret skal åpne en permanent utstilling om personell i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 3

Forsvaret skal videreutvikle en helhetlig prosedyre for håndtering av dødsfall i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 4

Forsvaret vil legge betydelig vekt på tjeneste i internasjonale operasjoner ved disponering av personell til andre tjenestestillinger.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 5

FD viderefører sin støtte til kampanjen «Støtt våre soldater» med kr 150.000,- i 2011.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 6

Danmark har besluttet å tildele medalje for såret i strid også for psykisk skadede. Forsvaret vil vurdere anerkjennende tiltak for psykisk skadede, blant annet med utgangspunkt i danske erfaringer.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 7

Forsvaret skal utarbeide en kommunikasjonsplan for å gjøre tilbudene i Forsvaret ved Forsvarets veteranadministrasjon (FVA), Forsvarets veteransenter (FVS) og Kontor for psykiatri og stressmestring (KPS) kjent for alle målgrupper.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 8

Et klart mandat, med hjemmel i folkeretten og klare og forståelige regler for anvendelse av militær makt, herunder engasjementsregler (ROE), skal legges til grunn som et ufravikelig vilkår for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 9

Gjennom utdanningsprogrammene for Forsvarets ledere på alle nivå skal det etableres eierskap til begrepene legalitet og legitimitet og disses betydning for oppdragsløsningen og ivaretagelse av den enkelte.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 10

Forsvaret skal gjennom ordreutvikling og planprosess sørge for at mandatet og regelverket for militær maktanvendelse i internasjonale operasjoner, herunder ROE, gjøres anvendbart og forståelig ned til laveste nivå. Forsvarets militærjurister skal støtte denne prosessen.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 11

Forsvaret skal videreutvikle «Soldat-kortet» som en praktisk og anvendelig juridisk veileder for personell i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 12

Forsvaret skal legge kapasitetsanalyser av aktuelle personellkategorier til grunn for planleggingen av oppdrag i utlandet når det gjelder dimensjonering, varighet og bygging av kapasiteter.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 13

Forsvaret skal så langt som mulig tilpasse styrkebidragene til internasjonale operasjoner til hjemlig forsvarsstruktur.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 14

Forsvaret skal utrede hvordan ytterligere bruk av reserven kan bidra til økt rekruttering og kvalifisere flere til tjeneste i utlandet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 15

Forsvaret skal nedsette en arbeidsgruppe som ser på en større differensiering av kravene som stilles til de ulike stillingene slik at flere kan kvalifisere til tjeneste i internasjonale operasjoner. Gjennomgangen skal blant annet se på større fleksibilitet i medisinsk klassifisering.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 16

Forsvaret skal gjennomføre en internasjonal komparativ undersøkelse rundt krav til innsatsfrekvens og hjemmetid.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 17

Forsvaret skal etablere særlige prosedyrer for tilfelle der man må fravike prinsippet om at personellet skal ha dobbelt så lang hviletid hjemme som innsattid i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 18

Forsvaret skal videreutvikle og implementere et helhetlig screeningsett og kriterier for seleksjon til tjenestegjøring i utlandet, tilpasset den aktuelle operasjon og personellkategori.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 19

Forsvaret skal utvikle og implementere et helhetlig screeningsett for å kartlegge helsemessig psykisk og fysisk utvikling før, under og etter tjenestegjøring.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 20

Forsvaret skal sørge for god informasjon til personell om oppdraget og personellens rolle i dette, samt sørge for løpende oppdatering.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 21

Forsvaret skal sikre god opplæring innen bruk av militær makt ved å oppdatere minimumskrav og stille krav til praktisk trening i maktbruk for personell som skal ut i internasjonal tjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 22

Forsvaret skal som en kontinuerlig aktivitet kvalitetssikre oppsettingsperioden og andre forberedende kurs for å identifisere utviklingsmulighetene. Stressmestring, medietrening, dilemmatrening, kultur, holdninger, etikk og ledelse skal inkluderes i forberedelsene;

- Spesielt sjefer og ledere skal gis økt kompetanse på stressmestring og forebyggende arbeid på psykiske stridsreaksjoner og håndtering av potensielt traumatiske hendelser på sitt nivå.
- Kompetansen på stressmestring og psykiske stridsreaksjoner skal styrkes, særlig for feltprester og sanitetspersonell.
- Sivilt personell på kortere oppdrag i operasjonsområdet skal sikres tilstrekkelig forberedelser.

- Informasjon skal kontinuerlig utvikles blant annet på bakgrunn av erfaringsoverføring fra oppfølgingsprogram etter hjemkomst, ref. tiltak 48. Slik erfaringsoverføring skal også ivareta individuelt deployerte.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 23

Forsvaret skal gjennomgå, tilpasse og eventuelt utvide utdanningen innen stressmestring og psykiske stridsreaksjoner ved de ulike skolemiljøene.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 24

Forsvaret skal bygge kompetanse og ha klare rutiner og system for selvhjelp, kamerat- og avdelingsstøtte, samt spesialisthjelp i operasjonsområdet også hva gjelder stressmestring.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 25

Forsvaret vil søke å gjøre alle relevante materielltyper som nyttes i internasjonale operasjoner tilgjengelig for oppsettende avdeling fra dag én.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 26

Forsvaret vil videreutvikle førstegangstjenestens innhold med tanke på basiskunnskaper hos personell som rekrutteres til avdelinger med bidrag i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 27

Forsvaret skal utarbeide en informasjonspakke som omtaler ulike tilbud om rettigheter, oppfølging, støtte og aktiviteter for personell før, under og etter internasjonale operasjoner. Organisasjonenes rolle skal fremgå.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 28

Forsvaret skal utvide tilbudet om samlivskurs slik at tilbudet gis både før og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 29

Forsvaret vil evaluere tidligere tiltak og utarbeide ytterligere tiltak rettet mot barn og ungdom. FD har støttet utgivelsen av en bok for barnefamilier.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 30

Forsvaret vil i tett samarbeid med NVIO legge til rette for et landsdekkende tilbud for pårørende etter modell av kameratstøtteordningen. FD støtter NVIO med kr 108 000,- for tiltak rettet mot pårørende på lokalplan i 2011.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 31

Forsvaret skal tilby psykologisk/psykiatrisk oppfølging for pårørende til skadede og falne i den første tiden etter hendelsen. Det må foretas en individuell vurdering av hvorvidt helsevesenet eller Forsvaret kan gi det beste tilbudet.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 32

Forsvaret vil i samarbeid med nærmeste pårørende gjøre en individuell vurdering av behovet for oppfølging etter alvorlige hendelser med tanke på tid, omfang og hvem som har behov.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 33

Forsvaret skal tilby tilpasset informasjon for pårørende som har skadede veteraner i familien.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 34

Familie og pårørende skal i forbindelse med samlinger i Forsvarets regi få informasjon om faren for psykiske skader samt viktigheten av tidlig oppfølging og behandling.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 35

Forsvaret skal gjennomgå ordningen og rutinene med pårørendekontakter for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse som samsvarer med behov og retningslinjer.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 36

Forsvaret skal gjennomføre familiesamlinger i forbindelse med oppsettingsperiode og i forbindelse med dimisjon/medalje Parade. Forsvaret kan dekke familiens utgifter til reise og opphold. Det tas sikte på at ordningen i fremtiden omfatter alt personell som har vært i internasjonale operasjoner, også de som deploieres enkeltvis.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 37

Forsvaret vil legge til rette for at det arrangeres regionale samlinger for ektefelle/samboer og barn til deployert personell og vil iverksette en prosjektpilot på dette.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 38

Forsvaret vil prioritere familiekoordinatorens rolle regionalt og lokalt slik at alle familier ivaretas på en god måte.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 39

Forsvaret skal videre utvikle dagens ordning med felles utdanningsprogram og sertifisering av alle familiekoordinatorer.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 40

Forsvaret vil jevnlig sende informasjon til familier til deployert personell om situasjonen i operasjonsområdet.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 41

Pårørende til alvorlig skadede eller falske skal ved behov tilbys rådgivning i mediehandtering.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 42

Forsvaret vil etablere et tidsriktig og realistisk, mobilt informasjonsoppbygg. Det skal på sikt gjennomføres landsdekkende runder for å markedsføre veteranenes og det norske forsvars innsats i utlandet.

Gjennomføring: 2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 43

Forsvaret skal videreutvikle arbeidet med holdninger, etikk og ledelse spesielt relatert til tjenesten i internasjonale operasjoner. FD etablerer et etisk råd.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 44

Forsvaret skal innføre et lederstøttenettverk gjennom å etablere en makker- og mentorordning for ledere i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2012–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 45

Forsvaret kan gjennom egne avtaler tilby personell fra andre sektorer i samme operasjonsområde tilbud om støtte fra Forsvarets stressmestrings-team.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 46

Avtalen mellom FD og HOD om tilsyn av Forsvarets helsetjenester til norsk personell under militære operasjoner i utlandet skal evalueres.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD, HOD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 47

Forsvaret vil tilby psykologisk/psykiatrisk utredning og videre henvisning til sivil helsevesen uavhengig av hvor lang tid som har gått siden tjenestegjøring.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 48

Forsvaret skal etablere et program for aktiv, personlig og tilpasset oppfølging av den enkelte veteran det første året etter hjemkomst. Programmet skal forebygge, kartlegge og avdekke skader samt avklare behov for støtte til å komme tilbake til arbeidslivet. Dette tiltaket må sees i sammenheng med andre tiltak som seleksjon, oppsetting og midtvaluering. Det må vurderes hvorvidt programmet for ettårig oppfølging blir en gjensidig forpliktende del av tjenestegjøringen. Konkrete tiltak i programmet vil være:

- Senest ved retur til Norge skal hver enkelt fylle ut et skjema som skal fange opp individuelle oppfølgingsbehov.
- Forsvaret skal videreutvikle prøveprosjektet der kontingenten mellomander og skjermes før ankomst til Norge for å få tid til å omstille seg fra de normer, regler og adferd som gjelder i operasjonsområdet til det som gjelder hjemme. Det skal skapes en arena for felles gjennomgang av opplevelser i et trygt og avslappet miljø uten påvirkning utenfra, der blant annet Forsvarets stressmestringsteam medvirker.
- Ved ankomst til Norge vil veteranene utklareres gjennom

Administrativt foresatt avdeling (AFA) med blant annet samtale med lege. Representanter fra NAV og Bufetat skal være tilgjengelige med informasjon og veiledning.

- 3–6 måneder etter hjemkomst skal Forsvaret tilskrive veteranene med standardisert spørreskjema og gi informasjon om oppfølgingstilbud med oppfordring om å ta kontakt ved behov for spesiell oppfølging eller veiledning. De som ikke responderer på kontakt vil gis spesiell oppmerksomhet.
- Det er en målsetting at Forsvaret skal arrangere gjensynstreff for veteranene 9–12 måneder etter hjemkomst. NAV og Bufetat skal være tilgjengelig med informasjon og veiledning.
- Forsvaret skal sikre en helhetlig og langsiktig rehabilitering, veiledning, samt hensiktsmessig omskolering og sysselsetting for personell som kommer hjem med nedsatt funksjonsevne som et resultat av tjeneste i internasjonale operasjoner.
- Forsvaret skal etablere et system som i løpet av det første året etter hjemkomst rutinemessig gjennomfører debriefing og erfaringsoverføring, med en aktiv og personlig oppfølging spesielt tilpasset sjefer.
- I de tilfellene hvor veteranen ikke har vært en del av en større kontingent, skal programmet tilpasses veteranen for å ivareta kartlegging og en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging.
- Debriefing og erfaringsoverføring for individuelt deployerte, slik som FN-observatører, skal ivaretas i oppfølgingsprogrammet. Det innebærer at det etableres rutiner slik at erfaringer fanges opp i forberedende kurs og øvelser. Erfaringsoverføringen skal omfatte både sikkerhetsaspekter, HMS og nødvendig kjennskap til organisasjonen de skal fungere i.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 49

Forsvaret skal fortsette det påbegynte arbeidet med å etablere gode oversikter over tidligere og pågående operasjoner. Forsvaret vil opprette en egen oversikt over alt personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 50

Forsvaret skal følge opp skadet personell under behandling eller rehabilitering etter tjeneste frem til begge parter er enige om at kontakten kan avsluttes.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 51

Forsvaret vil etter behov gi inntil ett års midlertidig tilsetning av personell som er alvorlig skadet som en følge av tjenesten.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 52

Forsvaret skal sikre nødvendig registrering og rapportering og etablere systemer som kan generere data av god kvalitet til bruk for helsemessig oppfølging, dokumentasjon, forebyggende HMS, statistikk, oversikter og forskning.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 53

Forsvaret skal sikre trygg, god og relevant overføring av helseopplysninger til bruk for det sivile helsevesenet. Overføring av opplysninger forutsetter samtykke etter den til enhver tid gjeldende lovgivning.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 54

Forsvaret vil øke åpenheten om psykiske belastningsskader som en del av arbeidet med holdninger, etikk og ledelse. Dette skal bidra til å øke forståelsen, senke terskelen for å ta kontakt og redusere forutinntatthet i den hensikt å kunne beholde og få personellet tilbake i stilling.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 55

Forsvaret evaluerer de delene av virksomheten som har veteranrelaterte oppgaver. Målet er å etablere et effektivt og kompetent apparat til å ta seg av både veteraner i tjeneste og veteraner som har avsluttet sitt arbeidstakerforhold til Forsvaret. Apparatet skal kunne tilpasses ekstraordinære behov, for eksempel når alvorlige skadede kommer hjem. Organisasjonen skal ligge høyt plassert i forsvarsstrukturen med god tilgang til forsvarsledelsen og ledes av en person på høyt nivå. Veteraner som søker hjelp skal kunne henvende seg til ett punkt, som så veileder videre etter behov.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 56

Forsvaret skal utarbeide et eget kompetansebevis etter tjeneste i internasjonale operasjoner. Et slikt kompetansebevis kan for eksempel øke den enkeltes muligheter ved overgang til det sivile arbeidsmarkedet.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 57

Regjeringen vil videreutvikle en internettportal som favner hele samfunnets tilbud og ivaretagelse av personell i internasjonale operasjoner. Forsvaret skal vurdere å utvikle plattformer hvor veteraner, familier og samfunnet for øvrig kan kommunisere med Forsvaret.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 58

Forsvaret vil videreutvikle kompetansen innenfor bruk av sosiale medier for presse- og informasjonsmedarbeidere som deploieres med styrkene. Forsvaret har satt i gang et arbeid for å bedre utnytte sosiale medier som en dialogbasert kommunikasjonsarena mellom Forsvaret og befolkningen.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 59

Forsvaret vil i samarbeid med én eller flere organisasjoner se på mulighetene for å involvere næringslivet vedrørende konkrete rammeavtaler om sysselsetting av veteraner.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 60

FD vil etablere klagenemnd for den særskilte kompensasjonsordningen og evaluere denne etter to år.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 61

Regjeringen arbeider med å utvikle den særskilte kompensasjonsordningen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 62

FD skal i samarbeid med Forsvaret arrangere årlige veterankonferanser.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 63

FD skal gjennomføre kvartalsvise møter med organisasjonene om saker som omfatter personell før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner, i tillegg til virksomhet og aktivitet knyttet til dette. Disse møtene vil spesielt fokusere på videre oppfølging, evaluering og videreutvikling av handlingsplanen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 64

Veteranorganisasjonene inviteres til å delta med en representant i FDs programråd når det gjelder forskning som omhandler tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 65

FD vil i samarbeid med Forsvaret og organisasjonene tilby opplæring av enkeltpersoner og ledelse i organisasjonene og Forsvaret innen avtale- og lovverk og rutiner for kunnskapsbygging og felles forståelse på fagområdet.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 66

Forsvaret skal, i samarbeid med NVIO, videreutvikle opplegget med månedlige lokale veteranreff. Eksisterende ordning omfatter 46 treffsteder. Forsvaret vil støtte tiltak som fører til ytterligere muligheter for veteraner å treffes på regelmessig basis slik det i dag gjøres med den etablerte kameratstøtteordningen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 67

FD vil gi økonomisk støtte for tiltak som bidrar til videreføring og videreutvikling av informasjonsarbeid til kompetanseheving og forståelse for de skadede veteranenes situasjon i det sivile hjelpeapparatet og i samfunnet. FD har i 2011 støttet Veteranforbundet SIOPS med kr 300 000,- til prosjektet «Helt hjem».

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 68

Forsvaret skal, i dialog med arbeidstakerorganisasjonene, utrede hvordan etatens bedriftshelsetjeneste bedre kan bidra til aktive friskmeldingsprosesser. Videre skal det vurderes om Forsvaret bedre kan sikre tilrettelegging og aktivering av personer som gjennom tjenesten har fått permanent eller midlertidig redusert yteevne.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 69

Forskning under FDs programråde for veteraner:

- FD vil bevilge kr 700 000,- til videreføring av etterundersøkelsen i regi av Forsvarets sanitet (FSAN) i 2011.

- Forsvaret vil gjennomføre et prosjekt for å forbedre metode og styrke systemet for seleksjon og screening.
- Forsvaret vil gjennomføre en fremoverskuende studie som følger soldater over tid; fra innrykk, seleksjon samt før, under og etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner (prospektivt studie).
- Forskning på arbeidsmiljø, mestring og arbeidshelse blant veteraner.
- Forskning på forhold tilknyttet arbeid og familie.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 70

FD vil videreutvikle en kunnskapsbase med utgangspunkt i eksisterende forskning.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 71

Forsvarets helseregister skal være sentralt i FoU knyttet til veteraner;

- Forsvaret har anskaffet og tatt i bruk en ny teknisk løsning for Forsvarets helseregister som sikrer bedre funksjonalitet.
- Forsvaret har gjennomført en kvalitetskontroll av helseregisteret for å treffe ytterligere tiltak med hensyn til datakvalitet og ressurser til å ha god oversikt over helse-tilstanden til sitt personell.
- Forsvarets helseregister vil gjennom konkrete samarbeidsavtaler med andre nasjonale helseregistre styrke relevant dataomfang og -kvalitet.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 72

Forsvaret skal følge opp rapporten om Gulfveteranene.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 73

FD, JD, AD og HOD skal i fellesskap gjennomføre en levekårsundersøkelse for å få økt innsikt i veteraners og andre utsendtes livssituasjon for videre oppfølging. Resultatene fra denne undersøkelsen vil også være styrende for den videre forskningen, samt gi informasjon som kan danne grunnlag for flere interdepartementale tiltak.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.1

● TILTAK 74

Regjeringen vil gjennom NORDEFCO se på samarbeid knyttet til veteranforskning og ivaretagelse før, under og etter deltakelse i internasjonale operasjoner med spesiell vekt på hjemkomstfasen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 75

FD vil ta initiativ til at belastingsproblematikken blir tatt opp i det nordiske forsvarssamarbeidet.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 76

NORDEFCO planlegger å gjennomføre en nordisk veterankonferanse i 2012.

Gjennomføring: 2012

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 77

Forsvaret vil kontinuerlig vurdere internasjonale samarbeidsprosjekter og avtalefestet samarbeid med allierte land mht. rekruttering av militært medisinsk fagpersonell.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 78

FD og Forsvaret vil videreutvikle dialogen om veteran spørsmål med relevante samarbeidsland.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 79

Regjeringen vil gjennom NORDEFCO vektlegge økt samarbeid med Estland, Latvia og Litauen på veteranområdet.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 80

Regjeringen vil, i tråd med erklæringen fra NATO-møtet i Lisboa 2010, bidra til at veteran spørsmål blir satt på agendaen i NATO og følge opp det danske initiativet med å bidra til at NATO engasjerer seg mer grunnleggende på veteranområdet.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.3

● TILTAK 81

UD vil innføre kartleggingsverktøy i seleksjon av personell i samarbeid med Forsvaret, og involvere særskilt fagekspertise i rekrutteringen.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 82

UD vil innføre obligatorisk psykisk og fysisk helsesjekk ved de mest utsatte stasjonene før, under og etter tjenestegjøring, inkludert debrief. Medfølgende skal tilbys det samme.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 83

UD vil videreutvikle opplæringen i teambygging knyttet til tjeneste ved spesielt utsatte stasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 84

UD vil informere hjemmевærende familie om forhold knyttet til tjenestegjøringen, herunder rettighetsaspektet.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 85

UD vil styrke kollegastøttefunksjonen. Kollegastøtten skal ha en rolle ved kritiske hendelser og ved stor stressbelastning. Alle ambassader har minst én kollegastøtte, som har fått opplæring.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 86

UD vil arrangere stressmestrings-samlinger for personell ved stasjonene under tjenestegjøring og etter kritiske hendelser.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: UD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 87

UD vil vurdere hvordan anerkjennelse av avsluttet tjenestegjøring ved de mest utsatte stasjonene best kan markeres.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 88

UD vil styrke arbeidet med samlinger som per i dag arrangeres for barn av ansatte som nettopp har kommet hjem fra tjenestegjøring i utlandet.

Gjennomføring: 2011
 Ansvar: UD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 89

DSB skal forbedre nåværende ordning for medisinsk klargjøring av personell (vaksiner, helsesjekk mv.) gjennom et samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 90

DSB skal forbedre nåværende ordning for anskaffelse av medikamenter og medisinsk utstyr gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 91

DSB skal forbedre nåværende ordning for debrief av personell etter hjemkomst, samt oppfølgende legesjekk, herunder oppfølging over tid, gjennom samarbeid med andre etater som driver deployering av personell til utenlandstjeneste.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 92

DSB vil gjennomgå rutineene for å fange opp individuelle behov over tid, da personellet kommer fra en rekke ulike offentlige og private virksomheter.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 93

DSB skal lage rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media, for eksempel gjennom et kort mediahåndteringskurs før eller etter oppdraget.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 94

JD skal for styrkebrønnpersonell vurdere forbedringstiltak knyttet til beredskapsordninger hjemme og på oppdragsstedene.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 95

JD skal for styrkebrønnpersonell utforme rutiner som skal sette den enkelte i stand til å håndtere pågang fra media.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 96

Politidirektoratet vil aktivt legge til rette for en økning av kvinneandelen i de norske kontingentene.

Gjennomføring: 2012
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 97

Politidirektoratet vil legge forholdene bedre til rette for hjemkommet personell når det gjelder utnyttelsen av deres kompetanse i deres videre karriere i politidistriktet.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 98

Politidirektoratet vil bygge opp lederkompetanse av erfarent personell for fremtidige sjefsstillinger i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: JD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 99

Interdepartementale avtaler for økt samarbeid om utdanning av utsendt personell, samt beredskap for håndtering av episoder i konflikt- og kriserammede områder vil bli videreutviklet. Denne type avtale ble i 2010 inngått mellom FD og UD.

Gjennomføring: 2011–2013
 Ansvar: UD, JD, FD
 Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 100

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet kurs for ansatte ved NAV Arbeidsrådgivning og rådgivende overleger i Arbeids- og velferdsetaten. Kurset er basert på en opplæringspakke som er utviklet i RVTS Øst. Det tas sikte på å skape kontinuitet i kompetanseoverføring fra RVTS'ene til Arbeids- og velferdsetaten.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: AD, HOD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 101

Arbeids- og velferdsdirektoratet vil legge til rette for samarbeidsformer som gjør det mulig for Arbeids- og velferdsetaten å trekke veksler på fagkompetansen ved RVTS i det daglige arbeidet med enkeltbrukere. Dette innebærer blant annet å gjøre eksternt og intern kompetanse på feltet kjent i etaten.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: AD, HOD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 102

Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjennomført møter med veteranorganisasjonene og vil ved behov videreføre denne dialogen.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: AD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 103

Arbeids- og velferdsetaten, SPK, Helsevesenet og Forsvaret vil utarbeide en prosedyre for en samordnet spesialistutredning. Det skal etableres en helhetlig og forutsigbar prosess mellom Forsvaret og Arbeids- og velferdsetaten/SPK for håndtering av erstatningskrav. Som et ledd i dette tiltaket skal man også se på mulige løsninger for å korte ned ventetiden hos aktuelle spesialister, i samarbeid med Helsevesenet og Forsvarets sanitet.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: AD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 104

HOD skal, i samarbeid med BLD, FD og AD, sende brev til alle landets kommuner og regionale helseforetak med informasjon om veteranenes spesielle situasjon, mulighet for råd, veiledning samt opplæringstilbud.

Gjennomføring: 2011
Ansvaret: HOD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 105

Bufetat vil bidra til en god oppfølging av veteranene og deres familier gjennom informasjon i oppsettingsfasen og etter hjemkomst om utfordringer for familie- og parforhold, og om hvilke forebyggende tiltak og hjelpetilbud som kan gis.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: BLD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 106

Bufetat vil gjennom sine familievernkontor tilby rådgivning til familier og pårørende under innsatsperioden, og til veteraner og deres familier etter hjemkomst, med sikte på å håndtere samlivs- og familiemessige utfordringer.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: BLD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 107

Bufetat kan gi tilbud om samlivskurs etter nærmere avtale med Forsvaret.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: BLD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 108

FD, HOD, AD, BLD, Forsvaret, Bufetat, NAV og kommunene Elverum og Åmot har i samarbeid etablert et pilotprosjekt i Østerdalen. Målet er å utvikle gode modeller for samarbeid på tvers av sektorer som sikrer koordinert og effektiv oppfølging av den enkelte veteran. Prosjektet ble etablert i januar 2011 og har en varighet på 2–3 år. Det er utvidet i forhold til de opprinnelige ambisjonene ved at det ikke bare dekker samarbeid mellom Forsvaret og fastlegene, men også Bufetat og NAV.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: FD, AD, HOD, BLD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 109

Arbeids- og velferdsetaten etablerer et kompetansemiljø for veteransaker ved NAV Elverum. Kontoret skal ha særlig kompetanse på tjenesteområder som er spesielt relevante for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner, og vil blant annet ha en informasjons- og veiledningsrolle overfor Forsvaret og andre enheter i Arbeids- og velferdsetaten. Det vil også få i oppgave å utarbeide gode arbeidsmetoder (best practice) som kan overføres til andre deler av etaten.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: AD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 110

NKVTS bes om å bistå Pilotprosjekt Østerdalen med faglig kvalitetssikring og evaluering av helsesektorens rolle i prosjektet.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: HOD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 111

Bufetat vil bidra til gjensidig kunnskapsutveksling mellom de ulike aktører i pilotprosjektet, og vil tilby kompetansebygging for familiekoordinatorene, tilflytterkoordinatorene og pårørendekontakter om familie- og samlivsutfordringer, med særlig fokus på barnas situasjon.

Gjennomføring: 2011–2013
Ansvaret: BLD
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 112

Hamar familiekontor vil delta i nødvendige samarbeidsfora i prosjektperioden.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: BLD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 113

Familiekontoret kan bidra med informasjon til mennskaper og pårørende i oppsettingsperioden om samlivsutfordringer, hjelpetilbud og forebyggende tiltak.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: BLD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 114

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling til familie og pårørende i innsatsperioden, og eventuelt i samarbeid med familie-/tilflytterkoordinator bistå i planlegging eller gjennomføring av samtalegrupper mv., herunder avklare forventninger til, og utfordringer ved hjemkomst.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: BLD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 115

Familiekontoret kan tilby rådgiving og behandling etter hjemkomst, herunder hjelp til å reetablere familielivet og til å håndtere samlivsmessige utfordringer knyttet til deployeringen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: BLD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 116

Den interdepartementale arbeidsgruppen for veteranspørsmål vil bli opprettholdt og være styringsgruppe for Pilotprosjekt Østerdalen.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: FD, HOD, AD, BLD, UD, JD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 117

Helsevesenet og Forsvaret vil i samarbeid utarbeide «kart» for hvilke tjenester som finnes og ansvar/rollefordeling mellom Forsvaret og det sivile helsevesenet, og innenfor de forskjellige tjenestene hos Forsvaret og det sivile helsevesenet.

Gjennomføring: 2011

Ansvar: HOD, FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 118

Forsvaret vil med støtte fra helsevesenet utarbeide en veiledende håndbok i militærpsykiatri.

Gjennomføring: 2012–2013

Ansvar: HOD, FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 119

Forsvaret har sammen med RVTS Øst utviklet en opplæringspakke i militærpsykiatri for leger og psykologer. Opplæringspakken skal implementeres i alle regioner i samarbeid med RVTS og Forsvarets stressmestrings-team i regionen.

Gjennomføring: 2011–2012

Ansvar: HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 120

RVTS og FSAN skal arbeide for å gjøre opplæringspakken meritterende for leger og psykologer.

Gjennomføring: 2011–2012

Ansvar: HOD, FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 121

NKVTS skal bistå RVTSene i implementering av opplæringspakken i militærpsykiatri for leger og psykologer gjennom faglig oppfølging etter nærmere avtale med Helsedirektoratet.

Gjennomføring: 2011–2012

Ansvar: HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 122

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med RVTS Øst utarbeidet spesialtilpassede kurs for ansatte i Arbeids- og velferdsetaten. Kursene vil bli tilbudt etatens rådgivende leger og nøkkelpersonell ved NAV Arbeidsrådgivning. Det er våren 2011 avholdt en todagers samling, som vil bli fulgt opp med en ytterligere todagers samling høsten 2011.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: AD, HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 123

I RVTSenes oppdragsbrev for 2010 ble regionssettene bedt om å etablere et samarbeid med Forsvarets sanitet, nærmere bestemt med stressmestrings-teamet i sin region, for kompetanseoverføring og felles prosjekter etter nærmere avtale med Helsedirektoratet. HOD vil i samarbeid med FD stimulere til hospiteringsordninger mellom RVTSene og Forsvarets stressmestrings-team.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: HOD, FD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 124

NKVTS skal vurdere ressursbehovet for fremtidig forskning vedrørende personell som har deltatt i internasjonale operasjoner.

Gjennomføring: 2011–2013

Ansvar: HOD

Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2

● TILTAK 125

NKVTS vil få i oppdrag å kartlegge et utvalg veteraners erfaringer fra møtet med helsetjenesten (tiltaket vil koordineres opp mot levekårsundersøkelsen).

.....
Gjennomføring: 2012

.....
Ansvar: HOD

.....
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2
.....

● TILTAK 126

Etatssjefene i Forsvaret, NAV, SPK og Helsedirektoratet vil møtes med jevne mellomrom for å drøfte problemstillinger knyttet til veteranoppfølging. Ved alvorlige skader eller dødsfall etableres det en ressursgruppe mellom Forsvaret, SPK og NAV for å ivareta den enkelte skadede og pårørendes behov for spesiell oppfølging.

.....
Gjennomføring: 2011–2013

.....
Ansvar: FD, AD, HOD

.....
Ref. St. meld. nr. 34 (2008–2009): Pkt. 8.2
.....

IMPLEMENTERING OG OPPFØLGING

Den enkelte sektor har ansvaret for å følge opp implementering av tiltakene i denne handlingsplanen innenfor sine respektive områder. I tillegg vil Den interdepartementale arbeidsgruppen fortsette sitt samarbeid. Gruppen skal blant annet evaluere handlingsplanen og være referansegruppe for pilotprosjektet i Østerdalen

FOTO

- Side 9 og 44: Jan Aarvold • Side 45: Marta Birgitte Haga • Side 47: Bjørn Klouman Bekken
- Side 48: Svein Wærenskjold • Side 50: Dag Roger Dahlen • Side 51: Arvid Utkvitne
- Side 52: Knur Westby • Side 53: Cathrine Gangstø
- Øvrige foto: Forsvarets mediesenter

Utgitt av:
Forsvarsdepartementet

Offentlige institusjoner kan
bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00
Publikasjonen er også tilgjengelig på www.regjeringen.no
Publikasjonskode: S-1011
Design: Grafisk Form AS
Foto: Forsvarets mediesenter
Trykk: Andvord Grafisk AS
05/2011 – opplag 4 000

